

ДОПОВІДЬ ЩОДО СИТУАЦІЇ З ПРАВАМИ ЛЮДИНИ В УКРАЇНІ

1 ЛЮТОГО – 31 ЛИПНЯ 2021

23 вересня 2021

ОБ'ЄДНАНІ НАЦІЇ
ПРАВА ЛЮДИНИ
УПРАВЛІННЯ ВЕРХОВНОГО КОМІСАРА

Україна

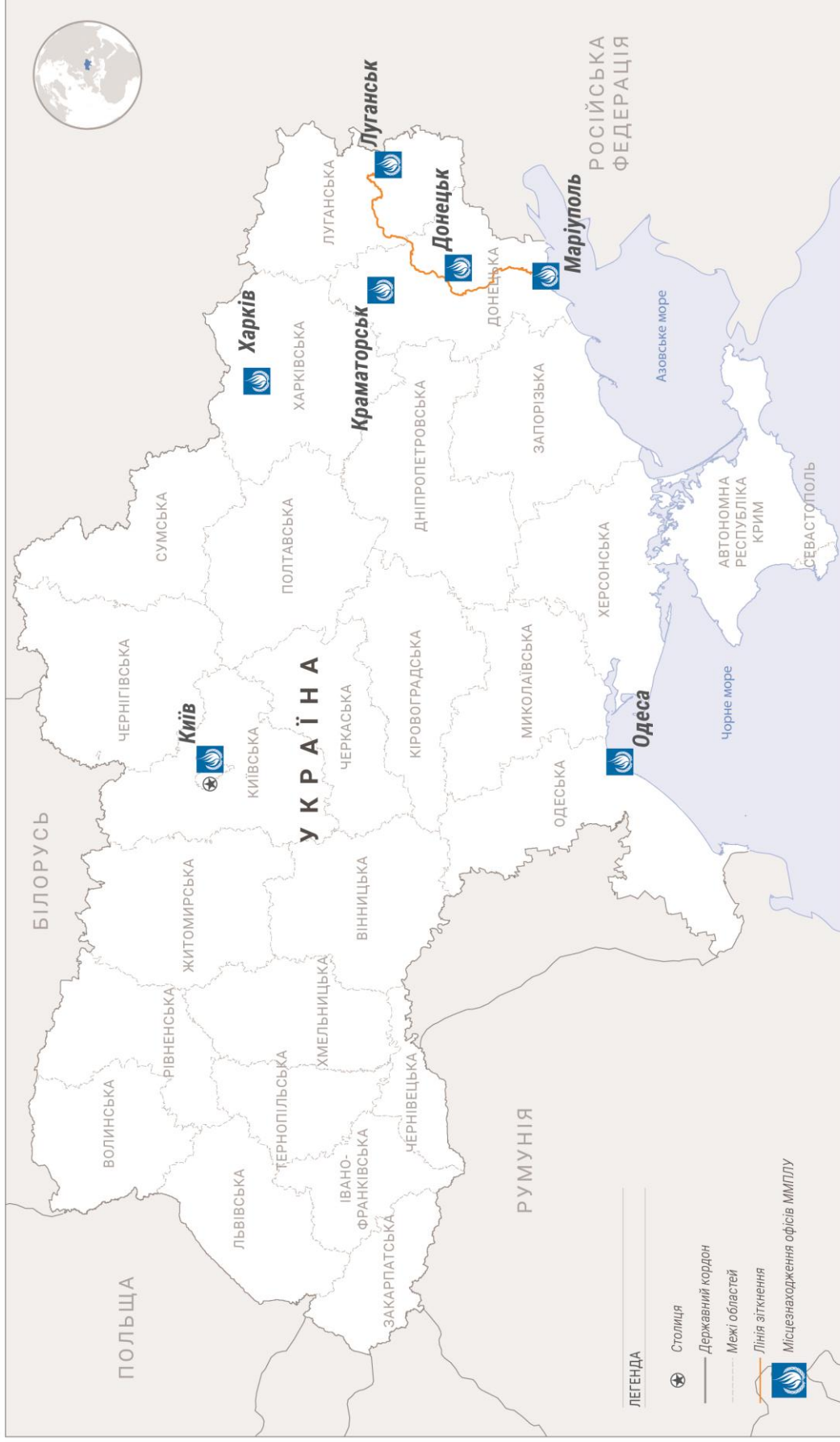
Зміст

I. Резюме.....	1
II. Методологія УВКПЛ.....	4
III. Вплив бойових дій	7
A. Ведення бойових дій та жертви серед цивільного населення	7
1. Втрати серед цивільного населення у звітний період	7
2. Жертви серед цивільного населення за весь період конфлікту.....	9
3. Напади на цивільні об'єкти.....	9
4. Призов на території, яка контролюється самопроголошеними «республіками»	10
B. Вплив конфлікту і COVID-19 на населення в зоні конфлікту.....	10
1. Свобода пересування в умовах COVID-19	10
2. Здійснення соціально-економічних прав громадами уздовж лінії зіткнення	13
3. Права на житло, землю та майнові права	13
4. Право на соціальне забезпечення.....	14
5. Правосуддя перехідного періоду	14
6. Дискримінація на підставі громадянства на території, контрольованій самопроголошеною «Луганською народною республікою»	15
IV. Право на свободу та особисту недоторканність	15
A. Доступ до місць тримання під вартою.....	15
B. Свавільні затримання та жорстоке поводження	15
C. Ситуація в Олексіївській виправній колонії № 25.....	16
D. Гендерно зумовлене насильство.....	17
V. Відправлення правосуддя та відповідальність	17
A. Відправлення правосуддя.....	17
B. Відповідальність за порушення прав людини	19
1. Відповідальність за тяжкі порушення прав людини, вчинені у контексті збройного конфлікту	19
2. Відповідальність за вбивства та насильницькі смерті під час протестів на Майдані та насильства в Одесі 2 травня 2014 року	19
C. Конституційна криза та верховенство права	20
VI. Громадянський простір та основоположні свободи	21
A. Свобода мирних зібрань і свобода об'єднання.....	21
B. Свобода думки та вираження поглядів	22
C. Свобода релігії або переконань.....	23
D. Дискримінація, насильство і прояви нетерпимості	23
VII. Не залишати нікого осторонь – економічні та соціальні права.....	25
A. Бездомні особи	25
B. Особи з інтелектуальними та психосоціальними формами інвалідності	26
C. Доступ до житлових субсидій.....	26
D. Справедливі та сприятливі умови праці	27
VIII. Права людини в Автономній республіці Крим та місті Севастополі (Україна), тимчасово окупованих Російською Федерацією.....	27
A. Свобода мирних зібрань.....	27
B. Право на свободу та особисту недоторканність	28
C. Відправлення правосуддя і право на справедливий судовий розгляд.....	29
D. Доступ до державних послуг на материковій частині України.....	30
IX. Технічне співробітництво та розбудова спроможностей	30
X. Висновки та рекомендації.....	31

Моніторингова місія ООН з прав людини в Україні

станом на 15 серпня 2021 року

серпень 2021

Кордони та назви, наведені на цій карті, та використані на ній для позначення не означають офіційного схвалення чи згоди ООН.

Створено: 15 серпня 2021 року Джерело: ММПЛУ, УВКПЛ Контакт: msupport@ohchr.org ohchr.org standup4humanrights.org

I. Резюме

1. Ця тридцять друга доповідь Управління Верховного Комісара Організації Об'єднаних Націй з прав людини (УВКПЛ) щодо ситуації з правами людини в Україні охоплює період з 1 лютого до 31 липня 2021 року. Вона підготовлена за результатами роботи Моніторингової місії Організації Об'єднаних Націй з прав людини в Україні.¹

2. Упродовж звітної періоду кількість порушень режиму припинення вогню в зоні конфлікту істотно зросла в порівнянні з попередніми шістьма місяцями, що призвело до збільшення втрат серед цивільного населення та пошкоджень цивільних об'єктів. УВКПЛ зафіксувало 62 втрати серед цивільного населення за звітний період. Загалом, 15 людей загинули (11 чоловіків, троє хлопчиків і одна дівчинка) і 47 дістали поранень (30 чоловіків, 13 жінок, троє хлопчиків і одна дівчинка), що на 51% більше, ніж за попередні шість місяців. Від бойових дій постраждали 13 цивільних осіб,² а 47 – унаслідок інцидентів, пов'язаних із мінами³ й поводженням із вибухонебезпечними предметами - наслідками війни. Додатково, одного чоловіка було вбито внаслідок безпекового інциденту, та одну жінку побив солдат. Жителі і жительки зони конфлікту скаржилися на психологічний стрес через поновлення бойових дій після тривалого періоду відносного затишшя. Легкий доступ до зброї також призвів до серйозних випадків домашнього насильства, від яких страждали жінки та діти.

3. УВКПЛ стурбоване тим, що в березні й квітні 2021 року як самопроголошена «Донецька народна республіка», так і самопроголошена «Луганська народна республіка»⁴ видали «укази», які встановили примусовий призов 400 осіб в збройні формування. Такий призов може піддати цивільних осіб надзвичайній небезпеці, позбавити їх цивільного статусу і захисту, який в іншому випадку їм надавався би за міжнародним гуманітарним правом, та піддасть їх ризику переслідування і ув'язнення.

4. Конфлікт далі впливав на понад 3,4 мільйона цивільних осіб, зокрема, через пов'язані з COVID-19 обмеження на пересування, запроваджені, головню, озброєними групами. Як наслідок, ці обмеження призвели до скорочення на 95 відсотків кількості перетинів лінії зіткнення на сході України в порівнянні з аналогічним періодом 2019 року. Обмеження свободи пересування також вплинули на право на освіту, сімейне життя, здоров'я, роботу, соціальне забезпечення, достатній життєвий рівень, на доступ до судових матеріалів та документів відділів реєстрації актів цивільного стану. УВКПЛ вітає ухвалення Урядом 22 липня 2021 року закону № 1583-IX, що звільняє цивільних осіб від адміністративної відповідальності за проїзд із території, яка контролюється «Донецькою народною республікою» і «Луганською народною республікою», на територію, яка контролюється Урядом, через Російську Федерацію, а не через офіційні контрольні пункти в'їзду-виїзду (КПВВ), перетинаючи в такий спосіб ділянку українсько-російського державного кордону, що не контролюється Урядом. Пенсіонери і пенсіонерки, чиє місце проживання було зареєстроване на території, яка контролюється озброєними групами, як і раніше зіштовхувались із перешкодами в отриманні доступу до пенсій через те, що Уряд і далі пов'язував виплату пенсій із реєстрацією в якості внутрішньо переміщених осіб.

¹ ММШЛУ була направлена в Україну 14 березня 2014 року для моніторингу ситуації з правами людини на всій території України, з особливою увагою до Автономної Республіки Крим, східних і південних регіонів України, та подання відповідних доповідей і внесення рекомендацій Урядові та іншим сторонам щодо розв'язання проблем у галузі прав людини. Докладніше див. Рада ООН з прав людини, *Доповідь Верховного комісара ООН з прав людини щодо ситуації з правами людини в Україні*, 19 вересня 2014 року, A/HRC/27/75, пп. 7-8 https://www.ohchr.org/EN/HRBodies/HRC/RegularSessions/Session27/Documents/A-HRC-27-75_en.pdf.

² Артилерійські обстріли, вогонь зі стрілецької зброї та легких озброєнь, і безпілотних літальних апаратів (БПЛА).

³ Інциденти, в яких цивільні особи були вбиті або поранені від дії протипіхотних чи протитанкових мін, або вибухових пристроїв, що діють аналогічним чином, як-от розтяжки, або в результаті детонації вибухонебезпечних пережитків війни (ВПВ).

⁴ Далі «Донецька народна республіка» і «Луганська народна республіка», і разом – самопроголошені «республіки».

5. Конфлікт і спричинені ним економічні труднощі справили негативний вплив на цивільних осіб, що мешкають поблизу лінії зіткнення, зокрема, через нестачу громадського транспорту і проїжджих доріг, брак доступу до чистої води та об'єктів каналізації, складність з отриманням медичної допомоги, включно з послугами швидкої допомоги, і неможливість відвідати родичів або запросити їх до себе через обмеження, пов'язані з COVID-19, і блок-пости.

6. УВКПЛ вітає виконання постанови Кабінету Міністрів № 947 про затвердження Порядку надання компенсації цивільним особам, житло яких було зруйновано внаслідок бойових дій на території, яка контролюється Урядом. УВКПЛ стурбоване ухваленням 28 квітня 2021 року «указу» «Донецької народної республіки», що дозволяє експропріювати нерухоме майно, залишене цивільними особами.

7. УВКПЛ стурбоване, що проект рамкового закону про правосуддя перехідного періоду⁵, підготовлений Міністерством з питань реінтеграції тимчасово окупованих територій, не відповідає належним міжнародним стандартам у сфері правосуддя перехідного періоду.

8. Твердження про те, що працівникам і працівницям на території, яка контролюється «Луганською народною республікою», погрожують скороченням зарплати або звільненням, якщо вони не набудуть громадянства Російської Федерації, також викликають занепокоєння, оскільки це може бути формою дискримінації, і таким чином, протирічити міжнародному праву прав людини.

9. УВКПЛ, яке має безперешкодний доступ до офіційних місць тримання під вартою на території, яка контролюється Урядом, зафіксувало свавільні затримання і жорстоке поводження з боку працівників правоохоронних органів з особами, які, як вважається, пов'язані або є членами самопроголошених «республік». УВКПЛ також одержало повідомлення від ув'язнених Олексіївської виправної колонії № 25 у Харкові про те, що на них чинився тиск із метою змусити їх відкликати скарги про катування.

10. Протягом звітного періоду УВКПЛ продовжували відмовляти в доступі до затриманих і місць обмеження свободи на території, яка контролюється самопроголошеними «республіками», на тлі подальших достовірних заяв про катування та жорстоке поводження у низці установ. Утім, УВКПЛ зафіксувало 13 випадків свавільного затримання, пов'язаних із конфліктом, на цій території, зокрема, п'ять із яких сталися у 2021 році.

11. На території, яка контролюється самопроголошеними «республіками», питання захисту жертв домашнього насильства, особливо жінок і дітей, впродовж звітного періоду спричиняло подальшу стурбованість через брак ресурсів і підтримки, а також обмеження, накладені на громадянське суспільство.

12. УВКПЛ схвалює зусилля Уряду із судового переслідування порушень прав людини, пов'язаних із конфліктом, незалежно від приналежності ймовірних порушників, включно з винесенням 1 липня 2021 року обвинувального вироку співробітникові Служби безпеки України (СБУ) за викрадення та вбивство цивільної особи у 2017 році. Прогресу також було досягнуто в інших судових провадженнях, пов'язаних із притягненням до відповідальності, зокрема, за вбивства і насильницькі смерті під час протестів на Майдані та 2 травня 2014 року в Одесі, проте повільне просування інших судових розглядів, пов'язаних із цими подіями, як і раніше спричиняє стурбованість.

13. УВКПЛ продовжує висловлювати стурбованість конституційною кризою, спричиненою відстороненням від посади, звільненням і кримінальним переслідуванням двох суддів Конституційного суду, що ставить під загрозу незалежність судової влади та верховенства права в країні.

14. У переважній більшості зібрань, за якими спостерігало УВКПЛ, правоохоронні органи забезпечували належні заходи безпеки. Напади на опозиційну політичну партію «Партія Шарія» скоротилися, але онлайн-погрози тривали, як і судові провадження проти цієї партії та інших. УВКПЛ також зафіксувало п'ять випадків насильницьких нападів, погроз і залякування проти шести правозахисників і правозахисниць (чотирьох чоловіків і двох жінок). На території, яка контролюється самопроголошеними «республіками», обмеженою залишається можливість користуватися свободою мирних

⁵ Проект Закону України «Про засади державної політики перехідного періоду» (2021).

зібрань. УВКПЛ відомо про невелику кількість заходів, учасники і учасниці яких критикували «органи влади», як-от протести шахтарів проти невивплати заробітної плати, що почалися у квітні 2021 року, і протести місцевих жителів і жительок проти браку доступу до води у червні 2021 року.

15. УВКПЛ стурбоване тим, що особисті санкції, накладені на депутата Верховної Ради Тараса Козака та вісім його компаній, які призвели до закриття телеканалів «112 Україна», «ЗІК» і «NewsOne», не відповідають міжнародним стандартам права на свободу вираження поглядів. За звітний період УВКПЛ зафіксувало п'ять нападів на журналістів та працівників ЗМІ у зв'язку з їхньою діяльністю, а також сім випадків мови ворожнечі та погроз на адресу осіб, які публічно критикували закон про державну мову або висловлювали думки, що сприймалися як проросійські або як позитивне ставлення до російської мови. На території, яка контролюється самопроголошеними «республіками», критика осіб при владі, і участь у публічних справах як і раніше знеохочувалися, додатково УВКПЛ зафіксувало три випадки свавільного затримання осіб, які висловлювали свої думки в соціальних мережах.

16. Два випадки насильства, пов'язані з напруженістю між православними громадами, були зафіксовані на території, яка контролюється Урядом, тоді як актори самопроголошених «республік» далі обмежували діяльність декількох протестантських християнських конфесій на контрольованій ними території.

17. УВКПЛ зафіксувало шість випадків дискримінації, насильства та проявів нетерпимості проти осіб, які належать до груп меншин, дотримуються альтернативних думок або думок меншин, є лесбійками, геями, бісексуальними, транссексуальними, інтерсекс-людьми (ЛІБТІ), ромами, представниками і представницями інших етнічних груп або особами з інвалідністю. Жінки серед цих груп зазнавали особливої маргіналізації, оскільки вони часто піддаються перехресній дискримінації.

18. УВКПЛ продовжує висловлювати стурбованість становищем бездомних осіб на всій території країни. Брак соціальної підтримки та житла для осіб з інвалідністю, виписаних із лікарень та закладів тривалого догляду, наражає їх на ризик бездомності. Становище осіб з інтелектуальними і психосоціальними формами інвалідності в закладах тривалого догляду спричиняє не меншу стурбованість, так само як і ситуація із сексуальними та репродуктивними правами жінок у цих закладах. Зміни умов отримання житлових субсидій на оплату комунальних послуг, запроваджені у квітні 2021 року, також ще більше скоротили доступ груп населення, які перебувають в уразливому становищі, до цих субсидій, що негативно вплинуло на їхнє право на достатній життєвий рівень. На території, яка контролюється «Луганською народною республікою», нестача доходів через заборгованість із виплати заробітної плати негативно позначається на праві на достатній життєвий рівень.

19. В Автономній Республіці Крим та місті Севастополі (Україна), тимчасово окупованих Російською Федерацією (далі – Крим), свобода мирних зібрань, далі обмежувалася Російською Федерацією,⁶ включно з обов'язковою вимогою отримувати попередній дозвіл на проведення будь-яких публічних зібрань і судовим переслідуванням за участь в одиночних пікетах. Були зафіксовані подальші катування і жорстоке поводження з боку Федеральної служби безпеки (ФСБ), а також порушення права на справедливий судовий розгляд. УВКПЛ вітає скасування Верховною Радою України статусу платника податків-нерезидента для вихідців із Криму, оскільки це полегшить доступ до державних послуг.

20. Протягом звітного періоду УВКПЛ здійснювало технічне співробітництво для розбудови спроможності Уряду України щодо зміцнення стандартів прав людини у сфері державного врядування. УВКПЛ передавало свої технічні знання і досвід, наприклад, з питань свавільних затримань, катування і жорстокого поводження в контексті збройного конфлікту на сході України та економічних і соціальних прав, різним національним акторам у міністерствах, Верховній Раді України, Верховному суді України, Секретаріату Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини,

⁶ Структури Російської Федерації та їхніх представників у Криму слід розглядати як «окупаційну владу Російської Федерації». Резолюція Генеральної Асамблеї 75/192, п.12. Будь-яке посилання на органи та посадових осіб Російської Федерації в Криму в цій доповіді слід розуміти як посилання на окупаційну владу Російської Федерації.

регіональним і місцевим адміністраціям, військовим і правоохоронним органам, громадянському суспільству, в тому числі, правозахисникам і правозахисницям.

II. Методологія УВКПЛ

21. Доповідь ґрунтується на інформації, отриманій за результатами 92 виїздів на місце, 12 відвідувань місць тримання під вартою, моніторингу 82 судових засідань і 75 зібрань, та 1156 інтерв'ю⁷ з жертвами і свідками порушень прав людини, а також із родичами і родичками жертв та їхніми адвокатами, представницями і представниками Уряду, громадянського суспільства та іншими співрозмовницями, співрозмовниками. Інформація для доповіді також отримувалася через аналіз судових документів, офіційних звітів, відомостей із відкритих джерел та інших відповідних матеріалів. Висновки ґрунтуються на перевірненій інформації, зібраній із первинних та вторинних джерел, які оцінені як надійні та достовірні. Висновки включаються до доповіді за умови, що дотримано стандарт доведення, який передбачає наявність «достатніх підстав», а саме тоді, коли, спираючись на сукупність перевірненої інформації, звичайна розсудлива спостерігачка або спостерігач мали би достатні підстави вважати, що описані факти дійсно мали місце, і коли робляться правові висновки, що ці факти відповідають усім елементам складу порушення. Хоча УВКПЛ не може надати вичерпного опису всіх порушень на всій території України, воно отримує та перевіряє інформацію через низку заходів відповідно до своєї методології та ґрунтує висновки на перевірених індивідуальних випадках.

22. УВКПЛ застосовує такий саме стандарт доведення і під час документування жертв серед цивільного населення, пов'язаних із конфліктом.⁸ Іноді документування випадків, що призвели до жертв серед цивільного населення, пов'язаних із конфліктом, може тривати певний час, перш ніж будуть зроблені висновки. Це означає, що кількість жертв серед цивільного населення переглядається, щойно з'являється нова інформація. УВКПЛ застосовує стандарт «достатні підстави вважати» для визначення того, яка сторона несе відповідальність за жертви серед цивільного населення, з урахуванням географічного місця, напрямку вогню, а також загального контексту інциденту.

23. Інформація в цій доповіді використовується на підставі інформованої згоди всіх джерел щодо її використання, а також оцінки УВКПЛ ризику шкоди, яку може заподіяти таке використання. Такий підхід може призводити до видалення даних, за якими можна ідентифікувати особу, для забезпечення конфіденційності джерел.

24. Доповідь спирається також на взяті Україною зобов'язання щодо досягнення Цілей сталого розвитку (ЦСР), прийнятих на Саміті ООН зі сталого розвитку у вересні 2015 року (див. ілюстрацію нижче).

ДІЯЛЬНІСТЬ УВКПЛ ЗА ЗВІТНИЙ ПЕРІОД

Дата створення: 26 серпня 2021 р. Джерело: УВКПЛ ММПУ

⁷ З 645 жінками та 551 чоловіком.

⁸ Див. Доповідь УВКПЛ щодо ситуації з правами людини в Україні, з 16 лютого до 15 травня 2019 року, п. 20. www.ohchr.org/Documents/Countries/UA/ReportUkraine16Feb-15May2019_EN.pdf.

Цілі сталого розвитку (ЦСР), прийняті на Саміті ООН зі сталого розвитку у вересні 2015 року

УКРАЇНА: ЖЕРТВИ СЕРЕД ЦИВІЛЬНИХ ОСІБ В РЕЗУЛЬТАТІ АКТИВНИХ БОЙОВИХ ДІЙ В ПЕРІОД З 31 ЛЮТОГО ПО 31 ЛИПНЯ 2021 РОКУ

Кордони та назви, наведені на цій карті, та використані на ній позначення не означають офіційного схвалення чи згоди ООН.

Дата створення: 26 серпня 2021 р. Автор: OHCHR ERS Джерело: УВКПЛ ММПЛУ Контакти: imsupport@ohchr.org

III. Вплив бойових дій

«Пристрій вибухнув в одному-двох метрах від будинку, поруч із вікнами. Мій чоловік був головним годувальником у нашій родині, тому я залишилася без фінансової та будь-якої іншої допомоги».

– жінка, чоловік якої був убитий у районі м. Золоте, який контролюється Урядом (Луганська область).

A. Ведення бойових дій та жертви серед цивільного населення

25. За повідомленнями Спеціальної моніторингової місії (СММ) ОБСЄ в Україні, впродовж звітного періоду кількість порушень режиму припинення вогню в зоні конфлікту була на 369% вищою за попередні шість місяців, з 1 серпня 2020 року до 31 січня 2021 року (39 806 та 8484 відповідно). Це зростання призвело до збільшення втрат серед цивільного населення внаслідок активних бойових дій, а також до збільшення шкоди, завданої цивільним об'єктам, пік яких припав на період із середини березня до середини травня. Однак, у червні та липні втрати серед цивільного населення знизилися до рівнів, зафіксованих у другій половині 2020 року, які були найнижчими за весь період конфлікту.

26. У звітний період виповнився рік із моменту ухвалення 27 липня 2020 року пакету заходів зі зміцнення режиму припинення вогню, узгодженого Тристоронньою контактною групою в Мінську.⁹ Дані УВКПЛ про втрати серед цивільного населення за 2019-2021 роки наочно демонструють, що прийняття пакету заходів призвело до значного зниження кількості жертв серед цивільного населення внаслідок активних бойових дій: з 27 липня 2020 року до 26 липня 2021 року – 18 жертв (п'ять убитих і 13 поранених), що на 81% менше, ніж за попередні 12 місяців, з 27 липня 2019 року до 26 липня 2020 року, коли було зафіксовано 93 таких жертв (дев'ять убитих і 84 поранених).

ХРОНОЛОГІЯ ЖЕРТВ СЕРЕД ЦИВІЛЬНОГО НАСЕЛЕННЯ за період з 1 січня 2018 р. до 31 липня 2021 р.

Дата створення: 20 серпня 2021 р. Джерело: ММПЛ УВКПЛ

1. Втрати серед цивільного населення у звітний період

27. З 1 лютого до 31 липня 2021 року УВКПЛ зафіксувало 62 випадки загибелі або поранення цивільних осіб: 15 людей загинули (11 чоловіків, троє хлопчиків і одна дівчинка) і 47 дістали поранень (30 чоловіків, 13 жінок, троє хлопчиків і одна дівчинка), що на 51% більше, ніж за попередні шість місяців (41 втрата серед цивільного населення – вісім загиблих і 33 поранених).

28. Тринадцять цивільних осіб постраждали внаслідок активних бойових дій: четверо загиблих (всі чоловіки) і дев'ять поранених (сім чоловіків і дві жінки). Сімдесят сім відсотків із них (чотверо загиблих і шестеро поранених) були зафіксовані на

⁹ Гайді Грау, Спеціальний представник Діючого голови ОБСЄ в Україні та в Тристоронній контактній групі (ТКГ), Повідомлення для преси Спеціального представника Грау після чергової зустрічі Тристоронньої контактної групи 22 липня 2020 року, Київ, 23 липня 2020 року, www.osce.org/chairmanship/457885.

території, яка контролюється самопроголошеними «республіками», а 23 відсотки (трьох поранених) – на частині території Донецької області, яка контролюється Урядом. Наприклад, 14 квітня 2021 року один чоловік загинув унаслідок мінометного обстрілу в Донецьку, який контролюється озброєними групами; 19 червня 2021 року один чоловік дістав поранення внаслідок обстрілу з великокаліберного кулемета в Авдіївці (Донецька область), яка контролюється Урядом.

ЖЕРТВИ СЕРЕД ЦИВІЛЬНИХ ОСІБ В РЕЗУЛЬТАТІ АКТИВНИХ БОЙОВИХ ДІЙ
(ОБСТРІЛІВ З АРТИЛЕРІЇ І СЗЛО, І УДАРІВ З БПЛА): РІК ДО 27 ЛИПНЯ 2020 РОКУ І РІК ПІСЛЯ

Дата створення: 20 серпня 2021 р. Джерело: ММПЛУ УВКПЛ

29. Сорок сім цивільних осіб постраждали в результаті інцидентів, пов'язаних із мінами, та поведженням із вибухонебезпечними пережитками війни:¹⁰ десять людей загинули (шість чоловіків, троє хлопчиків і одна дівчинка) і 37 дістали поранень (23 чоловіки, десять жінок, троє хлопчиків і одна дівчинка). Вісімдесят один відсоток з них (шість загиблих і 32 поранених) були зафіксовані на території, яка контролюється самопроголошеними «республіками», а 19 відсотків (чотири загиблих і п'ять поранених) – на території, яка контролюється Урядом. Приміром, 6 квітня 2021 року один хлопчик загинув, а інший дістав поранень через детонацію невстановленого вибухового пристрою в контрольованому озброєними групами Слов'яносербську (Луганська область); 15 квітня 2021 року чоловік був поранений унаслідок мінного інциденту недалеко від контрольованого урядом селища Гнупове (Донецька область). На додаток до жертв від мін та вибухонебезпечних пережитків війни, один чоловік був убитий у результаті безпекового інциденту.

30. В одному особливо вражаючому випадку 23 лютого 2021 року 80-річний чоловік був убитий вибухом протипіхотної міни на власному подвір'ї на контрольованій Урядом частині м. Золоте (Луганська область). 13 жовтня 2018 року його 43-річна невістка та 17-річна внучка загинули внаслідок мінометного обстрілу на підконтрольній озброєним групам частині м. Золоте.

31. Постійна взаємодія озброєних акторів із цивільним населенням та розповсюдження стрілецької зброї і легких озброєнь у зоні конфлікту також призвели до зростання гендерно зумовленого насильства, включно з побутовим насильством. Наприклад, солдат у нетверезому стані на контрольованій Урядом частині Донецької області побив і наніс тілесні ушкодження 85-річній жінці. У лютому мешканець підконтрольного озброєним групам м. Чистякове (колишній Горез) у Донецькій області підірвав ручну гранату, коли через погрози з боку чоловіка його дружина спробувала піти з дому з їхнім семирічним сином. Обидва були поранені, а хлопчик згодом помер у лікарні. У червні «міністерство внутрішніх справ» «Донецької народної республіки» повідомило про затримання в Донецьку чоловіка, який погрожував вбити свою дружину й дочку та підірвав ручну гранату, що заподіяло їм численні поранення.¹¹

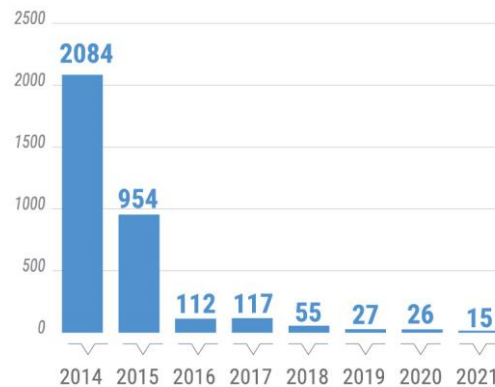
¹⁰ «Поведження з ВПВ» означає здійснення певних дій із ВПВ протягом певного періоду часу з додатковими зусиллями для його детонації (наприклад, намагання його демонтувати). Жертви серед цивільного населення включають тих, хто поведився з ВПВ, і людей, що перебували безпосередньо поруч.

¹¹ «Поліцейські затримали мешканця Донецька, який погрожував убити свою родину», 31 травня 2021 року <https://мвдднр.рф/с/нов/поліцейські-затримали-дончаніна-котрого-угрожали-своєю-сімейством>.

2. Жеркви серед цивільного населення за весь період конфлікту

32. Упродовж усього періоду конфлікту, з 14 квітня 2014 року до 31 липня 2021 року, УВКПЛ зафіксувало 3092 цивільних осіб, загиблих у зв'язку з конфліктом (1839 чоловіків, 1064 жінок, 102 хлопчиків, 50 дівчаток і 37 дорослих, стать яких невідома). Беручи до уваги 298 загиблих 17 липня 2014 року на борту рейсу МН17 Малайзійських авіаліній, загальна кількість цивільних осіб, загиблих через конфлікт, становила щонайменше 3390 людини. Кількість випадків поранення цивільних осіб оцінюється в більш ніж 7000.

КІЛЬКІСТЬ ЦИВІЛЬНИХ ОСІБ, ЗАГИБЛИХ У ЗВ'ЯЗКУ З КОНФЛІКТОМ за 2014-2021 роки

Дата створення: 20 серпня 2021 р. Джерело: ММПЛУ УВКПЛ

3. Напади на цивільні об'єкти

33. УВКПЛ далі фіксувало безпекові інциденти в зоні конфлікту, що пошкоджували цивільні об'єкти (крім житла цивільних осіб). З 1 лютого до 31 липня 2021 року УВКПЛ задокументувало 27 таких інцидентів, спричинених артилерійськими обстрілами та вогнем зі СЗЛО через лінію зіткнення: 22 (81%)¹² – на території, яка контролюється озброєними групами, і п'ять (19%) – на території, яка контролюється Урядом. У результаті десяти інцидентів постраждало електропостачання, семи – навчальні заклади, шести – об'єкти водопостачання і каналізації, трьох – газопостачання та одного – медичний заклад. Хоча жоден із цих інцидентів не призвів до жертв серед цивільного населення, вони поставили під загрозу життя цивільних осіб у цих установах і поруч із ними, а також вплинули на доступ населення до базових послуг.

ІНЦИДЕНТИ, В ЯКИХ ПОСТРАЖДАЛИ АБО ЗАЗНАЛИ ЗАГРОЗИ ЦИВІЛЬНІ ОБ'ЄКТИ (ЗА ВИНЯТКОМ ЦИВІЛЬНОГО ЖИТЛА)

Дата створення: 20 серпня 2021 р. Джерело: ММПЛУ УВКПЛ

34. Наприклад, 4 травня 2021 року на територію Мар'їнської центральної районної лікарні в Красногорівці влучив мінометний снаряд, який створив загрозу для працівниць і працівників лікарні і 45 пацієнтів і пацієнток, розбив вікна і знеструмив будівлю до наступного ранку. 7 травня 2021 року внаслідок артилерійського обстрілу поблизу насосної станції 3-го підйому каналу «Сіверський Донець - Донбас» була знеструмлена

¹² Три з них не заподіяли жодної шкоди.

дотискна насосна станція «Майорськ», що поставило під загрозу водопостачання для 3,1 мільйона мешканок і мешканців по обидва боки лінії зіткнення. 31 травня 2021 року школа на території м. Золоте (Луганська область), яка контролюється озброєними групами, була пошкоджена внаслідок обстрілу зі стрілецької зброї.

4. Призов на території, яка контролюється самопроголошеними «республіками»

35. В березні й квітні 2021 року, обидві самопроголошені «республіки» видали «укази», які встановили примусовий призов 400 чоловіків (по 200 у кожній самопроголошеній «республіці») в збройні формування.¹³

36. Такий призов озброєними групами викликає ряд приводів для занепокоєння. Він наражає молодих цивільних чоловіків¹⁴ на недобровільну смертельну небезпеку, позбавляючи їх захисту, який надається цивільним особам за міжнародним гуманітарним правом. Це також піддає їх надмірному ризику кримінального переслідування. Відмова від призову передбачає притягнення особи до кримінальної відповідальності згідно з правилами, прийнятими на території, що контролюється самопроголошеними «республіками»,¹⁵ а призвані особи можуть бути піддані ризику притягнення до відповідальності та ув'язнення відповідно до законодавства України.¹⁶ Практика примусового призову також викликає занепокоєння щодо її сумісності з правом на свободу думки, совісті та релігії.

В. Вплив конфлікту і COVID-19 на населення в зоні конфлікту

1. Свобода пересування в умовах COVID-19

37. Протягом звітного періоду свобода пересування через лінію зіткнення залишалася суттєво обмеженою, здебільшого через обмеження, запроваджені самопроголошеними «республіками», особливо в Донецькій області. Кількість щомісячних перетинів (59 000 в середньому на місяць) залишалася на 95% нижчою в порівнянні з аналогічним (до пандемії) періодом 2019 року (1,1 млн перетинів у середньому на місяць).

38. Уряд як і раніше тримав відкритими всі сім контрольних пунктів в'їзду-виїзду (КПВВ), включно з двома додатковими КПВВ у м. Щастя і м. Золоте (обидва в Луганській області). З 17 червня 2021 року після покращення епідеміологічної ситуації в країні Уряд скасував обов'язкову самоізоляцію для осіб, які перетинають лінію зіткнення в напрямку території, яка контролюється Урядом, і, відповідно, вимоги встановлення застосунку «Дій вдома» на телефон для відстеження самоізоляції і проходження тесту на COVID-19. 28 липня 2021 року Кабінет міністрів знову запровадив ці обмеження, які набрали чинності 5 серпня 2021 року.¹⁷

¹³ Обидва «укази» були видані на основі «законів про військову службу», які передбачають, що військова служба є обов'язковою (стаття 32 Закону «Луганської народної республіки» про «військовий обов'язок та військову службу» та стаття 29 закону «Донецької народної республіки» про «військовий обов'язок та військову службу»).

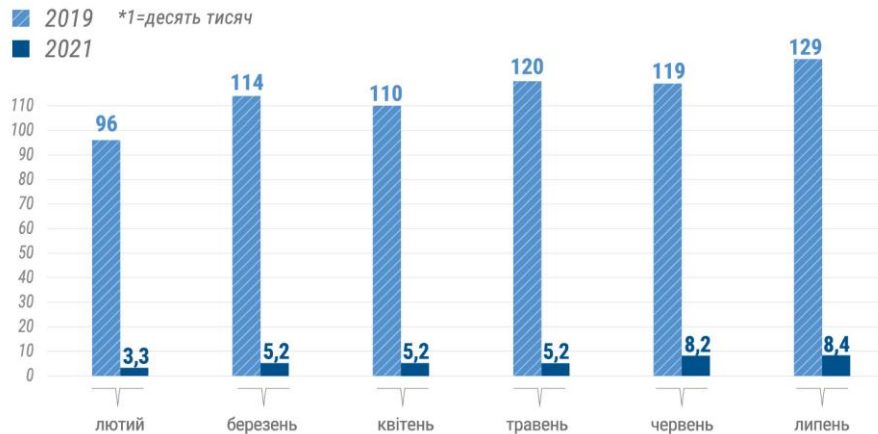
¹⁴ Народжених між 1994 та 2003 роками.

¹⁵ Ст. 406 кримінального «кодексу» «Луганської народної республіки» та ст. 388 кримінального «кодексу» «Донецької народної республіки».

¹⁶ Українська влада притягувала до відповідальності осіб за службу в озброєних групах самопроголошених «республік» за звинуваченням в участі у терористичній організації або у незаконному збройному формуванні. Ці злочини передбачають різні покарання (див. УВКПЛ, доповідь «Права людини в контексті відправлення правосуддя у кримінальних справах, пов'язаних з конфліктом в Україні, квітень 2014 – квітень 2020, пункт 92). Стаття 258-3 Кримінального кодексу України передбачає покарання за участь в терористичній організації позбавленням волі на строк від восьми до 15 років, тоді як стаття 260 передбачає покарання за участь у складі не передбачених законом воєнізованих або збройних формувань позбавленням волі на строк від двох до 15 років.

¹⁷ Шляхом внесення змін до постанови Кабінету Міністрів України від 9 грудня 2020 р. № 1236.

ЩОМІСЯЧНИЙ ПЕРЕТИН ЛІНІЇ ЗІТКНЕННЯ (через КПВВ)

Кількість щомісячних перетинів у 2021 році (59 000 в середньому щомісяця) залишилась на 95 відсотків нижче порівняно з таким же періодом (до пандемії) 2019 року (1,1 мільйона перетинів в середньому щомісяця)

Дата створення: 25 серпня 2021 р. Джерело: ММПЛ УВКПЛ

39. Однак самопроголошені «республіки» дозволили цивільним особам перетинати лінію тільки в двох із п'яти КПВВ, що працювали раніше, де вони встановили жорсткі обмеження. Пішохідний перехід «Станція Луганська» залишався єдиним працюючим КПВВ у Луганській області. Перехід із території, яка контролюється Урядом, на територію, яка контролюється «Луганською народною республікою», дозволявся тільки тим, хто був прописаний на цій території, або особам, включеним у заздалегідь затверджені списки, і тільки один раз на 30 днів.¹⁸ КПВВ «Новотроїцьке» залишався єдиним КПВВ, відкритим для осіб, які перетинають лінію зіткнення в Донецькій області, однак бік, що контролюється озброєними групами, був відкритий лише два дні на тиждень і тільки для цивільних осіб, прописаних на контрольованій ними території або вказаних у заздалегідь затверджених списках.¹⁹

40. УВКПЛ вітає скасування 25 червня 2021 року обов'язку для дітей старше 14 років мати «паспорт» «Донецької народної республіки» для переходу з території, яка контролюється «Донецькою народною республікою», на територію, яка контролюється Урядом. Ця вимога, запроваджена з 1 січня 2021 року, негативно вплинула на доступ до освіти, оскільки багато дітей, які хотіли вчитися на території, яка контролюється Урядом, мали тільки свідоцтва про народження.

41. У зв'язку з обмеженнями на свободу пересування через лінію зіткнення багато жителів території, яка контролюється самопроголошеними «республіками», долали до 1000 км за 30 годин, щоб в'їхати територію, яка контролюється Урядом, через Російську Федерацію. Вони стикалися з важкими умовами перетину через брак базових зручностей, як-от спеціально відведених місць очікування, лавок, укриття від сонця та інших погодних умов, недостатньої кількості туалетів і браку питної води, в деяких випадках їм доводилося чекати в черзі до 13 годин. Крім того, проїзд за таким маршрутом, а не через офіційний КПВВ, становить порушення статті 204-2 Кодексу

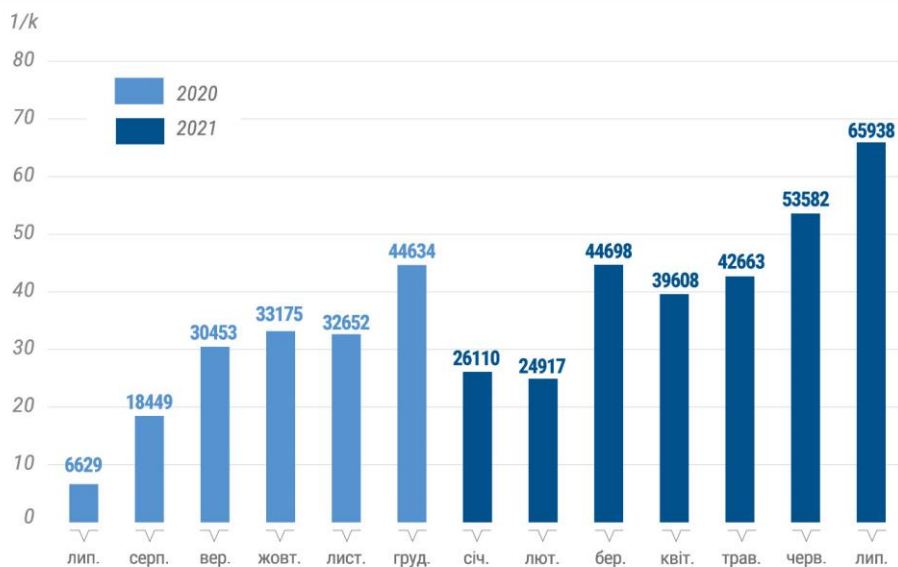
¹⁸ Особи, які не прописані на території, яка контролюється «Луганською народною республікою», повинні отримати дозвіл «міністерства закордонних справ» на в'їзд на територію, яка контролюється «Луганською народною республікою». Цей процес триває щонайменше 14 днів. Деякі гуманітарні винятки діють, але вони виключають подорожі до близьких родичів або з метою возз'єднання родини.

¹⁹ Для перетину лінії зіткнення цивільні особи, не прописані на території, яка контролюється «Донецькою народною республікою», повинні подати запит із зазначенням одного з п'яти гуманітарних винятків на отримання дозволу «міжвідомчого оперативного штабу щодо протидії поширенню COVID-19», який часто повільно відповідає на такі запити або не відповідає взагалі. Аналогічним чином, особам, приписаним на території, яка контролюється «Донецькою народною республікою», не дозволяється переходити на територію, яка контролюється Урядом, якщо вони не підпадають під гуманітарний виняток і не одержать дозвіл. Для отримання докладнішої інформації див. Доповідь УВКПЛ щодо ситуації з правами людини в Україні з 16 лютого до 31 липня 2020 року, п.49, https://www.ohchr.org/Documents/Countries/UA/30thReport_Ukraine_EN.pdf.

України про адміністративні правопорушення. За звітний період українські прикордонники оштрафували тисячі цивільних осіб в середньому на 1700 гривень з особи за порушення статті 204-2.

42. Оскільки кількість цивільних осіб, які перетинають кордон через пункт пропуску «Мілове», збільшилася (у середньому, 27 665 перетинів на місяць у липні-грудні 2020 року, починаючи з 6 629 перетинів у липні до 44 634 у грудні 2020 року; у порівнянні з 46 313 перетинами на місяць у січні-липні 2021 року), кількість порушень статті 204-2 також зросла (на 136 відсотків з 3 651 порушень у 2019 році до 8 643 у 2020 році, і далі ще на 206 відсотків – 17 891 порушень протягом половини 2021 року порівняно з усім 2020 роком), що вказує на те, що більшість осіб (щонайменше 77 відсотків) їдуть з території, яка контролюється озброєними групами.

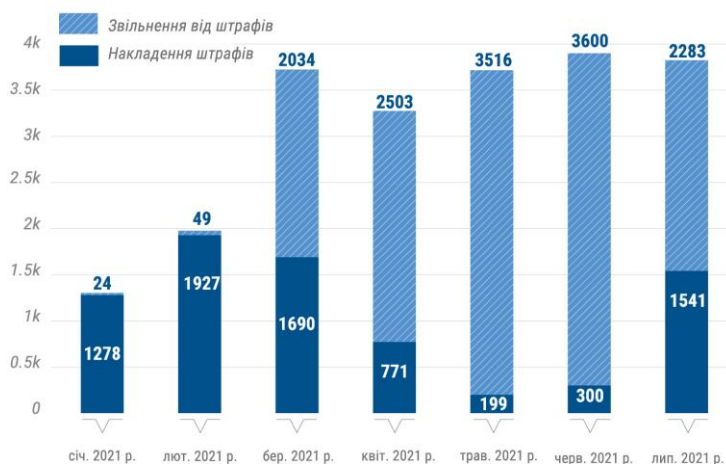
КІЛЬКІСТЬ ПЕРЕТИНІВ ЧЕРЕЗ МІЖДЕРЖАВНИЙ ПУНКТ ПРОПУСКУ «МІЛОВЕ»

Дата створення: 25 серпня 2021 р. Джерело: ММПЛУ УВКПЛ

43. Після зусиль з адвокації з боку УВКПЛ та інших міжнародних і національних організацій українські прикордонники збільшили кількість випадків звільнення від сплати грошових штрафів, застосовуючи статтю 22 Кодексу про адміністративні правопорушення («малозначність порушення»). Крім того, 29 червня 2021 року Верховна Рада України ухвалила закон, що звільняє цивільних осіб, які перетинають лінію зіткнення з гуманітарних причин, від адміністративної відповідальності, коли КПВВ функціонують лише частково. УВКПЛ вітає цей крок, а також підписання Президентом 22 липня 2021 року цього закону, що набрав чинності наступного дня.

КІЛЬКІСТЬ ЗВІЛЬНЕНЬ ВІД ГРОШОВИХ ШТРАФІВ НА МІЖДЕРЖАВНОМУ ПУНКТІ ПРОПУСКУ «МІЛОВЕ» ЗА ПЕРЕМІЩЕННЯ НА ТЕРИТОРІЮ, ЯКА КОНТРОЛЮЄТЬСЯ УРЯДОМ, НЕ ЧЕРЕЗ КПВВ

Дата створення: 25 серпня 2021 р. Джерело: ММПЛУ УВКПЛ

2. Здійснення соціально-економічних прав громадами уздовж лінії зіткнення

«Насправді ми тут не живемо – ми просто тут існуємо».

– 60-річний мешканець села, розташованого поблизу лінії зіткнення.

44. Упродовж звітнього періоду УВКПЛ здійснило 63 візити в поселення вздовж лінії зіткнення. Мешканці і мешканки розповідали про психологічний стрес, спричинений активізацією бойових дій після тривалого періоду затишшя після угоди про застосування заходів із посилення режиму припинення вогню у липні 2020 року. Мешканки і мешканці також скаржилися на порушення їхніх прав на достатній життєвий рівень, воду і гігієну, охорону здоров'я і свободу пересування²⁰, а також на неможливість приймати родичів або їздити до них через обмеження, запроваджені для подолання пандемії COVID-19, і наявність військових блокпостів.

45. Мешканці і мешканки селища Новоолександрівка (Луганська область), яке контролюється Урядом, повідомили УВКПЛ про постійні артилерійські обстріли, які призвели до жертв серед цивільного населення і пошкодження їхніх будинків. Жительки, жителі мають проходити три кілометри по потенційно замінованих ґрунтових дорогах і полях, щоб отримати доступ до пенсій, продуктів харчування, транспорту і державних послуг у сусідньому місті Попасна. Поліція, швидка допомога і місцева адміністрація не їздять у селище з міркувань безпеки, через заборону з боку військових на пересування транспорту і брак асфальтованих доріг. Крім того, з 2014 року жителі і жительки селища не мають електропостачання і покладаються на гуманітарні організації, щоб отримати вугілля або дрова для опалення в зимовий період. УВКПЛ підкреслює, що брак доступу до базових послуг може дорівнювати порушенню права на достатній життєвий рівень.²¹ Позитивним моментом є те, що 16 квітня 2021 року в селищі Опитне (Донецька область) після п'ятирічної перерви нарешті було відновлено електропостачання.

46. Мешканки і мешканці околиці міста Горлівка (Донецька область), що контролюється озброєними групами, які переважно є людьми літнього віку, повідомили УВКПЛ про постійні артилерійські обстріли, що призводять до жертв серед цивільного населення і пошкоджень їхніх будинків, а також про брак громадського транспорту та доступу до послуг швидкої допомоги.

3. Права на житло, землю та майнові права

Компенсації за зруйноване житло

47. УВКПЛ далі відстежувало виконання постанови Кабінету Міністрів № 947 про затвердження Порядку надання компенсації цивільним особам, житло яких було зруйноване внаслідок бойових дій на території, яка контролюється Урядом. УВКПЛ вітає цей позитивний крок, але зазначає, що, хоча відповідна нова редакція резолюції набрала чинності 2 вересня 2020 року, більшість постраждалих осіб ще не отримали жодної компенсації. Станом на 30 червня 2021 року тільки 193 власники і власниці зруйнованого житла отримали дозвіл на компенсацію, тоді як з початку конфлікту було пошкоджено близько 50 000 будинків. Більшість постраждалих людей як і раніше виключені з цього процесу через відсутність документів на право власності, необізнаність про можливість отримання компенсації, громіздку процедуру, труднощі з проведенням необхідних офіційних оцінок і вимоги до потенційних бенефіціарів відмовитися від своїх прав власності до прийняття рішення про компенсацію.

48. УВКПЛ наголошує на необхідності створення всеосяжного механізму компенсації, який охоплював би всіх цивільних осіб, майно котрих було пошкоджено або знищено внаслідок конфлікту. У цьому контексті УВКПЛ стежить за тривалою роботою над законопроектами № 5177 і 5177-1, які очікують розгляду в Комітеті Верховної Ради України з питань правової політики. Прийняття цих законів стало б значним кроком уперед у створенні всеосяжного механізму компенсації, який повинен охопити всіх цивільних осіб, що залишилися осторонь процесу компенсації.

²⁰ Через брак державних служб у селах, відсутність громадського транспорту і проїжджих доріг.

²¹ Передбачено статтею 11 Міжнародного пакту про економічні, соціальні і культурні права.

Експропріація майна на території, яка контролюється «Донецькою народною республікою»

49. УВКПЛ стурбоване можливим порушенням права на достатнє житло внутрішньо переміщених осіб (ВПО) та жителів і жительок території, яка контролюється «Донецькою народною республікою». 28 квітня 2021 року було прийнято постанову, що дозволяє експропріювати нерухоме приватне майно, яке вважається покинутим або незатребуваним після смерті власника чи власниці. УВКПЛ стежить за його впровадженням, оскільки це не тільки створює ризики порушення житлових прав ВПО, але і може поставити під загрозу майбутню реституцію і створити додаткові перешкоди для повернення та реінтеграції ВПО.²² Крім того, ВПО, які мешкають на території, яка контролюється Урядом, можуть несумірно постраждати, оскільки через обмеження свободи пересування, пов'язані з COVID-19, вони не можуть отримати доступ до своєї власності або вжити заходів, необхідних для забезпечення своїх прав власності.

4. Право на соціальне забезпечення

50. УВКПЛ із жалем зауважує, що Уряд не створив механізм виплати пенсій мешканкам і мешканцям території, яка контролюється озброєними групами, і далі пов'язує виплату пенсій з реєстрацією ВПО, що позбавляє людей їхніх пенсій, якщо вони не можуть регулярно перетинати лінію зіткнення для підтвердження своєї реєстрації в якості ВПО. УВКПЛ вітає тимчасове призупинення Урядом вимоги про підтвердження реєстрації ВПО на час карантину, встановленого з метою запобігання поширенню COVID-19, і продовження терміну дії банківських карт ВПО, виданих Ощадбанком, до 31 серпня 2021 року. УВКПЛ також підтримує оголошені Урядом плани із запровадження дистанційної ідентифікації отримувачок і отримувачів пенсій на території, яка контролюється озброєними групами. На жаль, ці заходи лише тимчасово позбавляють тисячі пенсіонерів і пенсіонерок, головно жінок літнього віку, труднощів і ризиків для здоров'я, пов'язаних із перетином лінії зіткнення, оскільки дистанційна ідентифікація поки не доступна, а загальна пенсійна політика ще не змінилася.

51. Приміром, 70-річна мешканка Горлівки (Донецька область), яка контролюється озброєними групами, не може отримати пенсію, оскільки через літній вік вона не здатна поїхати на територію, яка контролюється Урядом, щоб зареєструватися як ВПО. Хоча вона отримує близько 5 000 рублів (приблизно \$68) «соціальної допомоги» від «влади» «Донецької народної республіки», цього недостатньо для оплати харчування, медичного обслуговування та комунальних послуг. У зв'язку з цим постачальник комунальних послуг звернувся до «суду» і зобов'язав її сплатити неоплачені рахунки на суму 10 000 рублів (близько \$136), і тепер вона побоюється, що може втратити квартиру через неоплачені борги.²³

5. Правосуддя перехідного періоду

52. УВКПЛ відзначає розробку Міністерством з питань реінтеграції тимчасово окупованих територій України проекту рамкового закону²⁴ «Про засади державної політики перехідного періоду» щодо деокупації та реінтеграції територій, які контролюються озброєними групами, і Криму.²⁵ УВКПЛ стурбоване тим, що законопроект, серед іншого, побудований навколо визначення правосуддя перехідного періоду, яке не відповідає міжнародним стандартам і не забезпечує підхід, орієнтований на захист жертв.²⁶

²² Згідно з Принципом 21.3 Керівних принципів з питань внутрішнього переміщення, «майно та власність, залишені внутрішньо переміщеними особами, мають бути захищені від знищення, а також від свавільної або протизаконної експропріації, привласнення чи використання».

²³ Інтерв'ю УВКПЛ, 12 травня 2021 року.

²⁴ Проект Закону про засади державної політики перехідного періоду (після реєстрації у Верховній Раді це тепер законопроект № 5844 від 9 серпня 2021 року «Про засади державної політики перехідного періоду»).

²⁵ 11 січня і 4 червня 2021 року Міністерство з питань реінтеграції тимчасово окупованих територій України опублікувало проекти закону і запропонувало зацікавленим сторонам надати коментарі. 4 червня 2021 року Міністерство звернулося до Венеціанської комісії з проханням надати висновок щодо законопроекту.

²⁶ УВКПЛ також зазначає, що Робоча група з питань реінтеграції тимчасово окупованих територій Комісії з питань правової реформи подала на затвердження Президентіві України

6. Дискримінація на підставі громадянства на території, контрольованій самопроголошеною «Луганською народною республікою»

53. УВКПЛ занепокоєне твердженнями, що «влада» «Луганської народної республіки» працівникам і працівницям на території, контрольованій «Луганською народною республікою», погрожує звільненням або скороченням заробітної плати, якщо вони не отримають російського громадянства. Таке різне ставлення на підставі ознаки громадянства відповідних осіб, схоже, не переслідує жодної законної мети. Навпаки, це виглядає як можливий спосіб примусити громадян України отримати російське громадянство. В такому разі це буде суперечити забороні дискримінації у міжнародному праві прав людини.

IV. Право на свободу та особисту недоторканність

«Ми підкинемо вашому синові гранату і прапор «ЛНР», якщо ви не будете співпрацювати».

– співробітник СБУ затриманий жінці.

A. Доступ до місць тримання під вартою

54. УВКПЛ далі користувалося безперешкодним доступом до офіційних місць тримання під вартою на території, яка контролюється Урядом, що дало змогу проводити конфіденційні інтерв'ю із затриманими.²⁷ Упродовж звітнього періоду УВКПЛ провело інтерв'ю з 28 затриманими та ув'язненими (25 чоловіків і три жінки) у місцях тримання під вартою в Бахмуті, Дніпрі, Харкові, Одесі, Маріуполі, Старобільську і Запоріжжі.

55. Водночас на території, яка контролюється самопроголошеними «республіками», УВКПЛ як і раніше не мало доступу до затриманих і місць обмеження свободи попри неодноразові прохання. Це спричиняло особливе занепокоєння з огляду на численні твердження, які заслуговують на довіру, про катування і жорстоке поводження у низці установ, а також про умови тримання під вартою, які не відповідають міжнародним стандартам у галузі прав людини.

B. Свавільні затримання та жорстоке поводження

56. УВКПЛ зафіксувало три випадки затримання працівниками правоохоронних органів осіб, які, як вважається, пов'язані або є членами самопроголошених «республік», з порушенням міжнародних стандартів. УВКПЛ зафіксувало випадок, коли кілька співробітників СБУ в масках били чоловіка по ребрах, коли він лежав на землі обличчям униз. Його відвели в мікроавтобус, скувавши кайданками руки за спиною. Він розповів УВКПЛ, що співробітники СБУ притиснули його пальці до гранат і запалів, щоб залишити відбитки.²⁸ В іншому випадку жінці погрожували, що якщо вона не буде негайно співпрацювати, СБУ підкине інкримінуючі матеріали її синові.²⁹

57. За звітний період УВКПЛ зафіксувало 13 випадків свавільного затримання у зв'язку з конфліктом на території, яка контролюється самопроголошеними «республіками». Один випадок стався у 2014 році, один – у 2017 році, шість – у 2020 році, п'ять – з лютого до липня 2021 року. Шість чоловіків і чотири жінки були затримані

проект засад державної політики щодо захисту і відновлення прав людини і основоположних свобод під час збройного конфлікту, в якому викладена стратегія країни щодо правосуддя перехідного періоду. Щоб уникнути дублювання, слід розглянути питання про розробку єдиної послідовної та узгодженої стратегії правосуддя перехідного періоду після проведення широких консультацій, на основі яких можна прийняти рішення про конкретний механізм правосуддя перехідного періоду, який ухвалить держава. Потім ця стратегія може бути доповнена, за необхідності, конкретними поправками до чинного законодавства.

²⁷ УВКПЛ скоригувало роботу з метою мінімізації ризику розповсюдження вірусу і здійснювало діяльність очно лише за безпечних умов.

²⁸ Інтерв'ю УВКПЛ, 28 квітня 2021 року.

²⁹ Інтерв'ю УВКПЛ, 11 травня 2021 року.

на території, яка контролюється «Донецькою народною республікою», а троє чоловіків – на території, яка контролюється «Луганською народною республікою». Затримання зазвичай здійснювалися співробітниками «міністерства державної безпеки» («мгб»).

58. В одному випадку, 29 квітня 2021 року, жінку було свавільно затримано співробітниками «мгб» у селищі Хрестівка (раніше – Кіровське). Її тримали без зв'язку із зовнішнім світом впродовж 22 днів в «ізоляторі тимчасового тримання» (ІТТ) у Шахтарську. 21 травня 2021 року їй повідомили, що її відправлять на територію, яка контролюється Урядом, і на п'ять років заборонять в'їзд на територію, яка контролюється «Донецькою народною республікою». Коли вона попросила письмове підтвердження цього рішення, співробітник «мгб» сказав їй, що вона нічого не отримає, тому що у неї немає жодних прав. Перш ніж змусити її перейти на територію, яка контролюється Урядом, їй погрожували подальшим арештом і триманням під вартою у разі спроби повернення.³⁰

59. В іншому випадку, 14 травня 2021 року, вагітну жінку була свавільно затримано співробітниками «мгб» «Донецької народної республіки» під час переходу з Російської Федерації на територію, яка контролюється «Донецькою народною республікою», через пункт пропуску «Маринівка». Її тримали на пункті пропуску впродовж чотирьох годин, а потім доставили у приміщення «мгб» на бульварі Шевченка, б. 26 у Донецьку. Її звинуватили у шпигунстві й за кілька днів перевели до ІТТ у Донецьку. У червні її перевели в Донецький «слідчий ізолятор», де вона досі тримається під вартою.³¹

60. 11 червня 2020 року громадянин Йорданії був свавільно затриманий співробітниками «мгб» у Донецьку. Його звинуватили у шпигунстві та тримали у місці тримання під вартою «мгб» у виправній колонії № 97 у Макіївці. Його родичі не можуть зв'язатися з ним із моменту затримання. Вони найняли адвоката, який пообіцяв допомогти у звільненні, але після того, як родина йому заплатила, він припинив відповідати на телефонні дзвінки.³²

C. Ситуація в Олексіївській виправній колонії № 25

61. УВКПЛ далі стежило за ситуацією в Олексіївській виправній колонії № 25 у Харкові.³³ УВКПЛ отримало повідомлення, що ув'язнені, які скаржилися на катування, зазнають помсти. Щонайменше двох ув'язнених помістили в одиночні камери за, як стверджується, порушення правил внутрішнього розпорядку колонії, їм було сказано відкликати заяви і відмовитися від послуг адвокатів. Розслідування їхніх скарг Державним бюро розслідувань (ДБР) продовжується.³⁴ Нікому ще не було вручено повідомлень про підозру.

62. Один ув'язнений повідомив УВКПЛ, що адміністрація в'язниці та слідчий ДБР чинили на нього тиск, щоб він письмово відмовився від послуг адвоката. Крім того, ув'язнений стверджував, що за 17 місяців після скарги на катування не була проведена судово-медична експертиза його тіла.

63. Крім того, жінка-адвокат, яка представляла інтереси іншого ув'язненого, повідомила УВКПЛ, що адміністрація колонії настійно рекомендувала їй переглянути питання відвідування колонії у зв'язку з її тодішньою вагітністю, що вона розцінила як завуальовану погрозу з метою змусити її відмовитися від клієнта. Зрештою вона отримала від клієнта підписану заяву про відмову від її послуг.

³⁰ Інтерв'ю УВКПЛ, 31 травня 2021 року.

³¹ Інтерв'ю УВКПЛ, 24 травня 2021 року.

³² Інтерв'ю УВКПЛ, 25 травня 2021 року.

³³ Візит УВКПЛ, 17 травня 2021 року; Доповідь УВКПЛ щодо ситуації з правами людини в Україні, з 16 лютого 2019 року до 15 лютого 2020 року, п. 54. https://www.ohchr.org/Documents/Countries/UA/29thReportUkraine_EN.pdf.

³⁴ Територіальне управління ДБР у Полтаві розслідує кримінальні правопорушення, передбачені частиною 2 статті 365, частиною 2 статті 127 Кримінального кодексу України. Процесуальне керівництво у кримінальних провадженнях здійснюється Офісом Генерального прокурора та Харківською обласною прокуратурою. За даними ДБР, було проведено ряд слідчих дій, включаючи допити 49 ув'язнених, 20 працівників пенітенціарної установи та 55 судових експертів потерпілих.

D. Гендерно зумовлене насильство

64. Упродовж звітного періоду УВКПЛ проводило моніторинг домашнього насильства на території, яка контролюється самопроголошеними «республіками», і виявило, що жінки не мають належної допомоги та ресурсів для захисту себе і своїх дітей від ситуацій жорстокого поводження в родинях. Кілька груп із захисту прав жінок заявили, що підтримка жертв домашнього насильства скоротилася з початку збройного конфлікту в 2014 році.³⁵

65. У випадках, коли потерпілим не було заподіяно серйозної шкоди, порушників штрафували або відомості про них вносили до реєстру з питань домашнього насильства. Однак постраждалим, серед яких було більше жінок, не надавалося ніякого захисту.

66. Украї мало активістів і активісток, які захищають права жінок, могли далі працювати на цій території через обмеження незалежної громадянської діяльності. Ті, хто продовжували обстоювати права жінок, робили це з ризиком для власної безпеки. Крім того, кілька активісток і активістів повідомили УВКПЛ, що їм важко далі надавати послуги через нестачу фінансування й підтримки. Самопроголошені «республіки» не дозволяють міжнародним організаціям фінансувати послуги або притулки для жертв домашнього насильства на території, яку вони контролюють. Щонайменше одній активістці погрожували затриманням, якщо вона погодиться на таке фінансування.

67. За словами активісток і активістів із захисту прав жінок, на території гостро не вистачає притулків для жертв домашнього насильства, а в сільській місцевості сервісних центрів або притулків немає взагалі.³⁶ УВКПЛ провело інтерв'ю з активісткою із захисту прав жінок, яка після початку збройного конфлікту була змушена закрити притулок, яким вона керувала, і перемістити свою організацію через відсутність фінансування та обмеження, накладені на надання послуг жертвам домашнього насильства.³⁷

V. Відправлення правосуддя та відповідальність

«Я б не опинилася там, якби не мої життєві обставини [бідність]».

– жінка літнього віку, яку судять за участь у «виборчій комісії» під час «референдуму» 2014 року про статус території, яка контролюється озброєними групами.

A. Відправлення правосуддя

68. УВКПЛ продовжило фіксувати проблеми з дотриманням права на справедливий судовий розгляд у кримінальних справах, пов'язаних із конфліктом.³⁸ Інфографіка нижче містить огляд висновків стосовно 167 вироків у цих справах. У 97 зі 167 справ особи були притягнуті до відповідальності за участь у так званих «референдумах» або «виборах» на території, яка контролюється самопроголошеними «республіками». Вісімдесят один відсоток із них були жінки, багато з яких брали участь у так званих «виборчих комісіях» через важке фінансове становище і наявність попереднього досвіду роботи в органах адміністрування виборів. УВКПЛ зазначає, що майже у всіх таких справах підозрюваних та обвинувачених не тримали під вартою та звільняли від відбудовання покарання з випробуванням після укладання угод про визнання винуватості

³⁵ Інтерв'ю УВКПЛ, квітень – червень 2021 року.

³⁶ Інтерв'ю УВКПЛ, квітень-червень 2021 року.

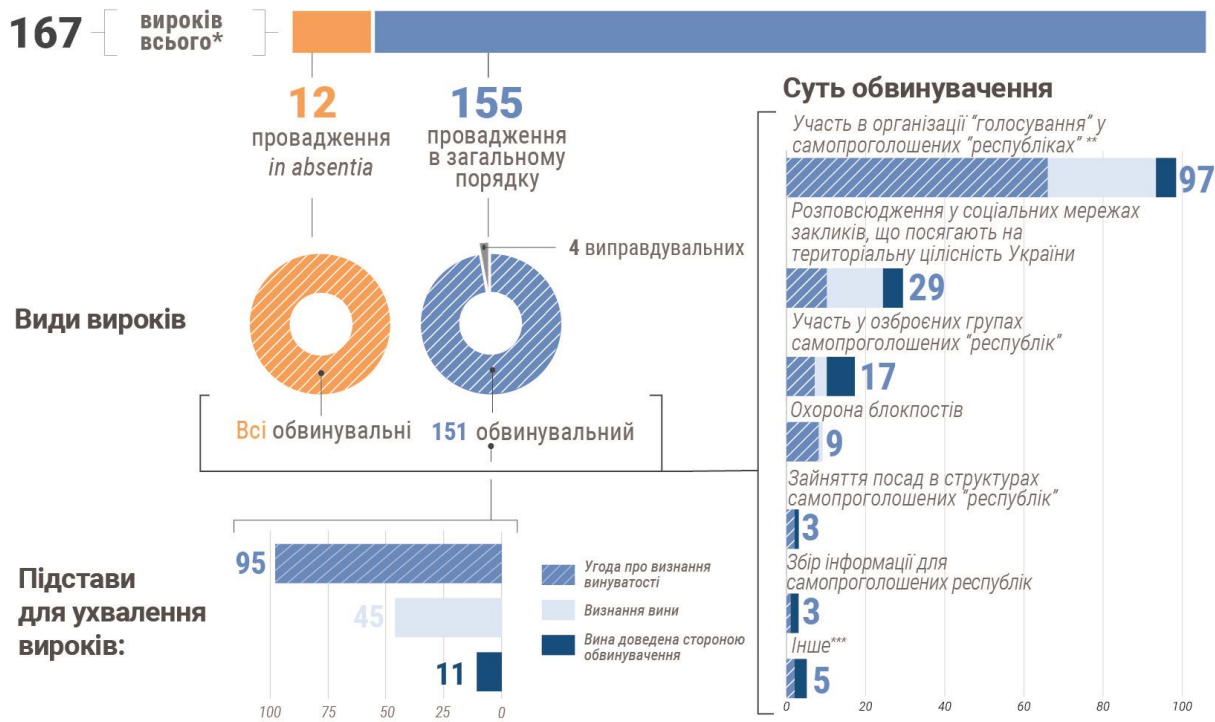
³⁷ Інтерв'ю УВКПЛ, 6 травня 2021 року.

³⁸ Йдеться про справи, пов'язані зі злочинами проти основ національної безпеки (статті 109-114¹, Розділ I Особливої частини Кримінального кодексу України), деякими злочинами проти громадської безпеки (статті 258-258⁵, Розділ IX Особливої частини Кримінального кодексу України) і деякими злочинами проти миру, безпеки людства (статті 436-438, Розділ XX Особливої частини Кримінального кодексу України), які раніше застосовувалися рідко.

або визнання вини.³⁹ Терпиме ставлення прокурорів і суддів до таких осіб є позитивним кроком для сприяння примиренню.

ВИРОКИ СУДІВ ПЕРШОЇ ІНСТАНЦІЇ У СПРАВАХ, ПОВ'ЯЗАНИХ З КОНФЛІКТОМ

1 лютого - 31 липня 2021 року

Дата створення: 18 серпня 2021 року
Джерело: УВКПЛ ММПЛУ

* Щодо 93 жінок та 81 чоловіка

** Робота в так званих "виборчих комісіях" або заклики до участі у так званих "референдумах" чи "виборах"

*** У цих справах особи були визнані винними в скоєнні таких злочинів: диверсія, терористичний акт, переміщення товарів на територію, контрольовану самопроголошеними республіками, підробка паспорта, придбання прапорів самопроголошених "республік"

69. СБУ та інші правоохоронні органи продовжували проводити арешти у кримінальних справах, пов'язаних із конфліктом, без ухвали судді та з порушенням процедури затримання без ухвали слідчого судді, суду (*in flagrante*), передбаченої внутрішнім законодавством.⁴⁰ За звітний період УВКПЛ зафіксувало дев'ять таких випадків арешту осіб за злочини, імовірно скоєні в 2014-2016 роках, на підставі невідповідного широкого тлумачення поняття «триваючий» злочин. Крім того, щонайменше у трьох випадках після незаконних арештів особи були позбавлені невідкладного доступу до правової допомоги.

70. 27 квітня 2021 року Верховна Рада України внесла зміни до Кримінального процесуального кодексу України, скасувавши вимогу про публікацію червоної картки Інтерполу щодо підозрюваних або обвинувачених у рамках спеціального судового провадження і судового розгляду (*in absentia*), що усунуло головну законодавчу перешкоду для таких проваджень. УВКПЛ із жалем зазначає, що в прийнятий закон не була включена рекомендація УВКПЛ про забезпечення повного повторного судового розгляду в таких справах.⁴¹ Можливість повторного судового розгляду, зокрема, після

³⁹ У 96 із 97 справ.

⁴⁰ Див. УВКПЛ *Права людини в контексті відправлення правосуддя у кримінальних справах, пов'язаних з конфліктом в Україні, квітень 2014 – квітень 2020*, пп. 36-39 <https://www.ohchr.org/Documents/Countries/UA/Ukraine-admin-justice-conflict-related-cases-ukr.pdf>.

⁴¹ Див. УВКПЛ, *Права людини в контексті відправлення правосуддя у кримінальних справах, пов'язаних з конфліктом в Україні, квітень 2014 – квітень 2020*, пп. 176. Така сама рекомендація була направлена Верховній Раді України 3 березня 2021, напередодні розгляду законопроекту у другому читанні.

ухвалення вироку, вимагається міжнародним правом для захисту права обвинуваченого бути судженим в його присутності.⁴²

71. УВКПЛ занепокоєно, що принаймні у 19 справах судді надали дозвіл на проведення розслідування або судові розгляди *in absentia* без підтвердження того, що підозрювані або обвинувачені були поінформовані або обізнані про кримінальні справи відносно них.⁴³

72. УВКПЛ високо оцінює прийняття 20 травня 2021 року закону про гармонізацію національного кримінального права з міжнародним кримінальним правом, який значно розширює визначення міжнародних злочинів відповідно до Римського Статуту Міжнародного кримінального суду і прокладає шлях до притягнення винних до відповідальності за міжнародні злочини.⁴⁴ Проте УВКПЛ стурбоване тим, що станом на 31 липня 2021 року закон ще не був підписаний президентом.⁴⁵

В. Відповідальність за порушення прав людини

1. Відповідальність за тяжкі порушення прав людини, вчинені у контексті збройного конфлікту

73. 1 липня 2021 року місцевий суд у Донецькій області засудив співробітника СБУ до 12 років позбавлення волі за викрадення та побиття до смерті у березні 2017 року цивільної особи з міста Авдіївка, що розташоване на постраждалому від конфлікту сході України. УВКПЛ вітає зусилля Уряду із судового переслідування порушень прав людини, пов'язаних із конфліктом, незалежно від належності ймовірних порушників. Однак УВКПЛ зазначає, що, хоча досудове розслідування було завершено протягом восьми місяців, судовий розгляд тривав три роки і вісім місяців зі значними затримками через численні випадки передачі справи між місцевими судами. Крім того, упродовж майже всього судового розгляду обвинувачений не припиняв працювати в СБУ і навіть був підвищений у званні.

2. Відповідальність за вбивства та насильницькі смерті під час протестів на Майдані та насильства в Одесі 2 травня 2014 року

74. Упродовж звітного періоду в розслідуваннях та судових провадженнях щодо вбивств та насильницьких смертей під час протестів на Майдані і насильства 2 травня 2014 року в Одесі спостерігався відчутний прогрес, в тому числі завдяки прийняттю 27 квітня 2021 року змін до Кримінального процесуального кодексу України, які розблокували можливість переслідування у рамках спеціального судового провадження за відсутності обвинувачених (*in absentia*) стосовно деяких осіб, які переховуються від органів слідства та суду. Протягом звітного періоду суди надали дозволи на проведення спеціального досудового розслідування щодо 12 осіб переслідуваних за вбивства під час протестів на Майдані та судовий розгляд за відсутності обвинуваченого (*in absentia*) щодо трьох колишніх співробітників підрозділу «Беркут», яких 29 грудня 2019 року було переведено на територію, яка контролюється самопроголошеними «республіками», в рамках одночасного звільнення затриманих.⁴⁶

⁴² Щодо судового розгляду *in absentia*, положення статті 14.3 пункт (а) Міжнародного пакту про громадянські і політичні права вказують, що попри відсутність обвинувачених мають бути вжиті всі належні заходи для інформування обвинувачених про висунуті їм обвинувачення і для повідомлення їх про судові провадження. Див. також ССРР/С/СР/32, п. 31.

⁴³ Однак у щонайменше 84 справах судді відмовили у наданні дозволів на розслідування та судовий розгляд *in absentia*, дійшовши висновку, що відправлення повідомлень за останнім відомим місцем проживання підозрюваних/обвинувачених чи публікація таких повідомлень на урядових сайтах не може вважатися належним повідомленням у контексті кримінального переслідування.

⁴⁴ Закон №1164-IX «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо імплементації норм міжнародного кримінального та гуманітарного права».

⁴⁵ За законодавчим процесом Президент повинен був підписати закон до кінця червня або накласти вето і повернути його на доопрацювання в Верховну Раду України.

⁴⁶ Святошинський районний суд міста Києва, ухвала від 2 червня 2021 року <https://reyestr.court.gov.ua/Review/97362736>.

75. УВКПЛ відзначило істотний поступ у кримінальних провадженнях щодо членів групи «тітушок» за викрадення і катування двох протестувальників і вбивство одного з них, який було досягнуто після передачі кримінальних справ до ДБР.⁴⁷ ДБР повідомило двом чоловікам про підозру у викраденні протестувальників і упродовж звітнього періоду передало справу щодо одного з них до суду. Крім того, обвинувальні акти щодо двох осіб, обвинувачених у викраденні та катуванні протестувальників і вбивстві одного з них, були передані на судовий розгляд у рамках спеціального судового провадження за відсутності обвинувачених. 16 квітня 2021 року Бориспільський міськрайонний суд Київської області засудив керівника групи «тітушок» до дев'яти років позбавлення волі за викрадення та катування, але виправдав його за обвинуваченнями у створенні злочинної організації та умисному вбивстві.⁴⁸

76. Упродовж звітнього періоду ДБР досягло прогресу у розслідуваннях щодо неналежного виконання обов'язків двома посадовцями Одеського міського управління ГУМВС України в Одеській області 2 травня 2014 року в Одесі.⁴⁹ Однак, відсутність відчутного прогресу у всіх інших розслідуваннях та судових розглядах, пов'язаних із вбивствами та насильницькими смертями 2 травня 2014 року в Одесі викликає занепокоєння.

C. Конституційна криза та верховенство права

77. Конституційна криза, спричинена відстороненням від посад, звільненням і кримінальним переслідуванням двох суддів Конституційного суду, зокрема, голови суду, продовжила становити загрозу незалежності судової влади та верховенству права в країні.⁵⁰ 27 березня 2021 року Президент України видав Указ № 124/2021, яким звільнив суддів, скасувавши Укази свого попередника про їх призначення.⁵¹

78. Обидва судді оскаржили Указ у Верховному суді. 14 липня 2021 року Касаційний адміністративний суд у складі Верховного суду визнав Указ протиправним і скасував його, вказавши, що Президент не мав повноважень звільняти суддів, і що попередні Укази про призначення суддів не можуть бути скасовані, оскільки їхня дія була вичерпана їхнім виконанням.⁵² В Офісі Президента повідомили, що оскаржать це рішення у Великій палаті Верховного суду. Додатково турбує той факт, що 15 липня 2021 року ДБР порушило кримінальну справу щодо зловживання владою суддями Верховного суду, які ухвалили це рішення. УВКПЛ продовжує закликати до розв'язання ситуації у повній відповідності до конституційних і кримінальних процедур, міжнародних норм і стандартів незалежності судової влади.

⁴⁷ «Тітушки» – це термін, який використовується для позначення озброєних цивільних осіб, іноді в камуфляжі та масках, часто з кримінальним минулим, які, як установило слідство, були найняті та екіпіровані правоохоронними органами для нападу на учасників протесту.

⁴⁸ Бориспільський міськрайонний суд Київської області, справа № 359/5760/18, вирок (16 квітня 2021 року), <https://reyestr.court.gov.ua/Review/96317638>.

⁴⁹ 7 червня 2021 року ДБР направило до суду кримінальну справу відносно колишнього заступника начальника Одеського міського управління ГУМВС України в Одеській області, чия службова недбалість призвела до пошкодження майна. 27 липня 2021 року ДБР повідомило про підозру колишньому заступнику командира роти ППС Одеського міського управління ГУМВС України в Одеській області, який не вжив заходи щодо припинення незаконних дій та затримання порушників 2 травня 2014 року.

⁵⁰ Див. *Доповідь УВКПЛ щодо ситуації з правами людини в Україні, 1 серпня 2020 року – 31 січня 2021 року*, пп. 62-64, <https://www.ohchr.org/Documents/Countries/UA/31stReportUkraine-ukr.pdf>.

⁵¹ Указ № 124/2021 від 27 березня 2021 року «Про деякі питання забезпечення національної безпеки України», www.president.gov.ua/documents/1242021-37701. Президент обґрунтував Указ тим, що судді створюють загрозу національній безпеці, оскільки були призначені Президентом Януковичем, який, згідно з Указом, узурпував державну владу з 2010 по 2014 рік, що призвело до підризу національної безпеки.

⁵² Касаційний адміністративний суд у складі Верховного Суду, справа № 9901/96/21 (14 липня 2021 року), <https://reyestr.court.gov.ua/Review/98306624>.

VI. Громадянський простір та основоположні свободи

79. Упродовж звітнього періоду УВКПЛ зафіксувало 22 нових напади і випадки погроз журналістам, працівникам ЗМІ, правозахисникам (зокрема, двом захисникам прав жінок) і представникам ЛГБТІ-спільноти, два випадки насильства, пов'язаного з напруженістю між православними релігійними громадами, і 21 випадок мови ворожнечі (у чотирьох випадках спрямованої проти жінок і у шести – проти ЛГБТІ), здебільшого спрямованих проти ромів. УВКПЛ здійснювало моніторинг 75 зібрань, більшість з яких пройшли мирно та із забезпеченням правоохоронними органами достатнього рівня безпеки.

А. Свобода мирних зібрань і свобода об'єднання

80. УВКПЛ здійснило моніторинг 75 зібрань, включно з масштабними заходами 8 березня 2021 року на підтримку гендерної рівності та прав жінок, 9 травня 2021 року з нагоди річниці закінчення Другої світової війни; і щорічною хресною ходою Української православної церкви 27 липня 2021 року. УВКПЛ відзначило збільшення кількості проведених зібрань у порівнянні з двома попередніми звітними періодами. Правоохоронні органи забезпечували належний рівень безпеки, запобігали насильству та невідкладно реагували на безпекові інциденти на переважній більшості заходів.

81. Великі зібрання були проведені на підтримку обвинувачених у кількох резонансних кримінальних справах. Під час одного з таких зібрань, 20 березня 2021 року, невідомі вчинили акт вандалізму на зовнішніх стінах будівлі Офісу Президента України. Хоча поліція затримала осіб, які ймовірно були причетні до вчинення правопорушення, щонайменше у одному випадку слідчі не змогли надати переконливих доказів. Попри звільнення особи з-під домашнього арешту за три тижні, кілька представників правозахисної спільноти повідомили УВКПЛ, що цей випадок демотивував громадянське суспільство, оскільки сприймався як помста за висловлювання критичної думки.

82. З 2020 року зменшилася кількість насильницьких нападів на опозиційну політичну партію «Партія Шарія», проте члени і співробітники партії отримують подальші погрози в Інтернеті. УВКПЛ далі стежить за кримінальними справами, порушеними проти членів і співробітників «Партії Шарія», а також іншої опозиційної політичної партії «За життя» і лідерів громадської думки, які відверто підтримували або іншим чином просували ці партії. УВКПЛ також стежить за розвитком подій, пов'язаних із оскарженням Міністерством юстиції України офіційної реєстрації «Партії Шарія» в Окружному адміністративному суді міста Києва. УВКПЛ спостерігало за зібраннями прихильників партії після судових засідань у цих справах і зазначає, що попри погрози нападів із боку груп, що пропагують насильство, поліція забезпечила достатній рівень безпеки цих зібрань.

83. УВКПЛ зафіксувало п'ять насильницьких нападів, погроз і випадків залякування (включно з умисним пошкодженням майна) з боку невстановлених осіб проти чотирьох екологічних правозахисників (трьох чоловіків та однієї жінки) у Києві, Харкові та Одесі і двох правозахисників (одного чоловіка та однієї жінки), які опікуються питаннями боротьби з корупцією в Дніпрі та Рубіжному. В одному випадку, 15 липня 2021 року, двоє невідомих жорстоко побили правозахисницю з Дніпра, яка працює над питаннями корупції, через що вона потрапила до лікарні. Потерпіла проводила розслідування і повідомляла про незаконне захоплення об'єктів нерухомості. Двоє осіб були затримані і зараз підозрюються в замаху на вбивство.

84. На території, яка контролюється самопроголошеними «республіками», далі панує атмосфера страху і самоцензури, що звужує можливість вільного висловлення думок під час мирних зібрань. Проте попри наявні ризики було проведено кілька зібрань із критикою «влади», зокрема, протести шахтарів проти затримок виплати заробітної плати та щонайменше один мітинг місцевих жителів проти нестачі водопостачання. Однак УВКПЛ не відомо про проведення зібрань щодо більш чутливих тем, зокрема, політичних питань.

В. Свобода думки та вираження поглядів

85. 2 лютого 2021 року Президент України увів у дію рішення Ради національної безпеки і оборони України про застосування персональних санкцій до народного депутата Тараса Козака та восьми його підприємств, як повідомляється, у зв'язку з загрозою національній безпеці. Санкції, зокрема, передбачають анулювання телевізійних ліцензій і припинення надання ними телекомунікаційних послуг. Це призвело до закриття телеканалів «112 Україна», «ZIK» і «NewsOne».⁵³ УВКПЛ стурбоване тим, що рішення про закриття трьох телеканалів не відповідає міжнародним стандартам у галузі права на свободу вираження поглядів, оскільки воно не було прийнято незалежним органом і не відповідало вимогам необхідності та пропорційності.⁵⁴ УВКПЛ відомо принаймні про десять справ, які перебувають на розгляді у Верховному Суді після пред'явлення позовів щодо оскарження цього рішення.

86. УВКПЛ зафіксувало п'ять нападів на журналістів і працівників ЗМІ у зв'язку з їхньою професійною діяльністю і сім випадків погроз на адресу блогерів і осіб, що висловлювали думки в Інтернеті. 21 липня 2021 року чоловік, ймовірно пов'язаний із декількома групами, які пропагують насильство, напав на журналіста-працівника ЗМІ «Букви» перед будівлею Шостого апеляційного адміністративного суду в Києві. Кілька осіб словесно погрозували потерпілому, а коли працівник поліції вивів жертву з агресивного натовпу, одна з цих осіб кілька разів ударила потерпілого кулаком. Напад було скоєно серед білого дня у присутності поліції. Попри те, що працівники поліції чули погрози на адресу журналіста та ЗМІ, який він представляє, і намагалися захистити потерпілого в момент інциденту, вони спочатку кваліфікували цей випадок тільки як хуліганство, не зважаючи на той факт, що порушники напали на потерпілого за його професійну діяльність.⁵⁵

87. П'ять нападів на журналістів і працівників ЗМІ включали випадки пошкодження майна, ймовірно з метою залякати або іншим чином вплинути на їхню діяльність. 17 березня 2021 року двоє невідомих осіб підпалили паркан навколо приватного будинку журналіста з міста Слов'янськ. Потерпілий вважає, що цей інцидент був помстою за його діяльність. Поліція розпочала розслідування, але на початку не кваліфікувала інцидент як злочин, пов'язаний із професійною діяльністю потерпілого.⁵⁶

88. Сім випадків погроз на адресу осіб, які висловлювали думки в Інтернеті, були складовою хвилі мови ворожнечі, погроз, залякування, підбурювання до насильства та онлайн-кампаній із дискредитації осіб, які публічно критикували закон «Про забезпечення функціонування української мови як державної», або висловлювали позитивні погляди щодо ролі російської мови, або в інший спосіб висловлювали думки, що сприймаються як проросійські. Після досягнення пікового рівня наприкінці січня 2021 року невелика кількість інцидентів тривала упродовж усього звітного періоду.

89. УВКПЛ відзначає зусилля Комітету Верховної Ради України з питань прав людини щодо залучення представників національних меншин та інших відповідних зацікавлених сторін до розробки проекту закону про права національних меншин.⁵⁷ УВКПЛ вітає включення в законопроект декількох рекомендацій відповідних

⁵³ Ці телеканали часто сприймаються як «проросійські», як правило, політичними опонентами «Опозиційної платформи – За Життя» і прихильниками конкуруючих політичних партій. Зокрема, на цих каналах часто виступали представники опозиційних партій і лідери думок, які критично ставляться до Уряду. Вони входили до 10 найпопулярніших національних каналів, за даними опитування постачальників послуг у 2020 році.

⁵⁴ Міжнародний пакт про громадянські і політичні права, ст. 19(3). У рішенні Ради національної безпеки і оборони України не було встановлено зв'язку між функціонуванням цих каналів і загрозою національній безпеці. Також, не було вжито найменш обмежувальних заходів, як-от, блокування певного контенту.

⁵⁵ Інтерв'ю УВКПЛ, 17 серпня 2021 року.

⁵⁶ Інтерв'ю УВКПЛ, 1 квітня 2021 року.

⁵⁷ Комітет організував низку особистих і онлайн-зустрічей з представниками національних меншин у травні та червні 2021 року, опублікував редакції законопроекту 1 червня і 14 липня, запропонував зацікавленим сторонам надати свої коментарі.

зацікавлених сторін, зокрема, рекомендацій Команди ООН в Україні стосовно забезпечення мовних прав національних меншин. УВКПЛ закликає визначити у законопроекті не тільки декларативні положення, а й чіткі способи забезпечення мовних прав меншин. УВКПЛ також закликає внести зміни до чинного законодавства відповідно до рекомендацій Венеціанської комісії.⁵⁸

90. УВКПЛ спостерігало подальші обмеження громадянського простору на території, яка контролюється самопроголошеними «республіками». Тоді як можливість висловлювати критичні думки вже була обмежена, актори самопроголошених «республік» далі знеохочували критику та участь у публічних справах. УВКПЛ зафіксувало три випадки свавільного затримання осіб, які висловлювали думки в соціальних мережах на території, яка контролюється самопроголошеною «Донецькою народною республікою». Щонайменше в одному випадку особа, яка висловлювала думки через соціальні мережі, також була піддана «кримінальному переслідуванню» за «екстремізм», «діяльність проти територіальної цілісності» та «підбурювання до ненависті».

C. Свобода релігії або переконань

91. УВКПЛ зафіксувало два випадки насильства, пов'язаного з напруженими відносинами між православними релігійними громадами. Обидва сталися у сільських районах західних областей України. В одному випадку слідчим не вдалося встановити осіб, які вчинили злочини, хоча жертва, що зазнала фізичного нападу, впізнала одного із порушників.

92. Самопроголошені «республіки», як і раніше, вчиняли дії проти декількох євангельських християнських конфесій. Наприклад, 25 червня 2021 року «прокуратура» звернулася в «арбітражний суд» «Донецької народної республіки» з позовом про заборону діяльності Церкви євангельських християн-баптистів «Пробудження» на території, яка контролюється «Донецькою народною республікою».⁵⁹ Крім того, повідомляється, що 20 липня 2021 року Свердловський (Довжанський) районний «суд» визнав екстремістською літературою чотири книги, опубліковані Міжнародним союзом євангельських християн-баптистів.

D. Дискримінація, насильство і прояви нетерпимості

93. За звітний період УВКПЛ зафіксувало шість випадків дискримінації, насильства та проявів нетерпимості стосовно осіб, що належать до груп меншин або дотримуються альтернативних думок або думок меншин.

94. Зокрема, УВКПЛ зафіксувало три напади груп, що пропагують насильство⁶⁰, на заходи, організовані ЛГБТІ-організаціями в Києві та Одесі. В одному випадку, 27 травня 2021 року, в Києві представники групи «Соляріс» зірвали показ фільму «Будьмо Гей. Діалоги про гідність», розбивши вікна і кинувши димову гранату в місце проведення заходу. Поліція порушила кримінальну справу за статтею «хуліганство» і не взяла до уваги упереджені мотиви правопорушників попри чинне законодавство, яке дало б змогу належним чином кваліфікувати злочин.⁶¹

⁵⁸ Венеціанська комісія рекомендувала, зокрема, розв'язати питання різниці у ставленні до офіційних мов Європейського союзу та інших мов національних меншин (див. Венеціанська комісія, *Висновок про Закон «Про підтримку функціонування української мови як державної»*, Висновок № 960/2019 (9 грудня 2019 року) [www.venice.coe.int/webforms/documents/?pdf=CDL-AD\(2019\)032-e](http://www.venice.coe.int/webforms/documents/?pdf=CDL-AD(2019)032-e); Венеціанська комісія, *Висновок про положення закону про освіту від 5 вересня 2017 року*, Висновок № 902/2017 (11 грудня 2017 року) [www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-AD\(2017\)030-e](http://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-AD(2017)030-e)).

⁵⁹ «Прокуратура» «Донецької народної республіки», «Прокуратура подала позовну заяву про заборону діяльності релігійної організації Церква євангельських християн-баптистів «Пробудження», 25 червня 2021 року <http://www.gp.dnr.su/news/2052-prokuratura-podala-iskovoe-zayavlenie-o-zaprete-deyatelnosti-odnoy-iz-religioznyh-organizaciy.html>.

⁶⁰ Групи, спільноти або організації, які відверто вдаються до насильства, погроз насильством, підбурювання до насильства або іншим чином визнають насильство допустимим інструментом досягнення політичних, ідеологічних або інших цілей.

⁶¹ Статтею 161 Кримінального кодексу України передбачається покарання за «порушення рівноправності громадян» залежно від їх расової, національної належності, релігійних переконань чи за іншими ознаками».

95. Крім того, УВКПЛ зафіксувало два випадки нападів, погроз і актів залякування двох ЛГБТІ-осіб і однієї особи, яка сприймається як ЛГБТІ. В одному випадку в Києві невідомі чоловіки в чорному одязі напали на екологічного правозахисника, тому що вважали його геєм. Він зазнав тяжких травм, через які його довелося госпіталізувати. Хоча під час нападу злочинці вигукували гомофобні висловлювання, поліція порушила кримінальну справу за обвинуваченнями у хуліганстві, не взявши до уваги ймовірні попереджені мотиви злочинців.

96. УВКПЛ фіксувало подальші напади на приміщення ЛГБТІ-організацій. В одному з випадків в Одесі сім чоловіків у масках і чорному одязі кидали каміння у вікна і пошкодили одну з камер відеоспостереження в офісі ЛГБТІ-асоціації «ЛІГА». Спочатку поліція не порушила кримінальну справу, і тільки після подання скарги асоціацією суд зобов'язав поліцію порушити кримінальну справу за цим інцидентом. Офіси асоціації в Одесі та Миколаєві раніше зазнавали нападів невідомих порушників, а в 2021 році вже отримали дві погрози про замінування, які виявились неправдивими.

97. УВКПЛ зафіксувало 21 випадок мови ворожнечі, більшість з яких були спрямовані проти ромів (шість випадків) і ЛГБТІ-осіб (шість випадків). Чотири були спрямовані проти жінок, ще чотири – проти людей, які, як вважається, мають проросійські погляди, і один – проти людей з інвалідністю. Деякі з ненависницьких висловлювань містили пряме підбурювання до насильства і дискримінації осіб, які належать до цих груп. ЗМІ, включно із соціальними мережами, як і раніше вживають стереотипи та дискримінаційні формулювання, коли згадують ромів, зокрема, вказуючи на ромську етнічну належність ймовірних порушників в інформаційних повідомленнях про злочини. Такі дії часто призводять до відвертої агресії та закликів до насильства проти ромів у соціальних мережах. УВКПЛ вітає збільшення кількості публічних засуджень мови ворожнечі Секретаріатом Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини. УВКПЛ закликає Уряд ухвалити план дій на додаток до Стратегії сприяння реалізації прав і можливостей осіб, які належать до ромської національної меншини, затвердженої 28 липня 2021 року, і забезпечити належне фінансування для його впровадження. Ці документи повинні бути узгоджені з відповідними міжнародними стандартами в галузі прав людини та іншими відповідними державними політиками та програмами.

98. УВКПЛ відзначає прийняття 1 липня 2021 року закону про корінні народи⁶², в якому вперше в законодавстві міститься докладний опис прав корінних народів на самовизначення та збереження своєї культури, релігії, мов. У законі наводяться критерії визначення корінних народів, зокрема, відсутність власного державного утворення за межами України, і визнаються три корінні народи в Україні (всі вони походять із Криму): кримські татари, кримчаки, караїми. УВКПЛ стурбоване, що посилення на відсутність власного державного утворення може обмежити права на самоусвідомлення спільнот, які вважають себе корінними попри наявність власного державного утворення.⁶³ Крім того, УВКПЛ не відомо про будь-які консультації Уряду зі спільнотами, які самоусвідомлюють себе як корінні народи, під час підготовки закону та до його прийняття. УВКПЛ також стурбоване тим, що положення закону, яке дає право Кабінету Міністрів України приймати рішення щодо посилення або позбавлення правового статусу представницьких органів корінних народів без консультацій із представниками корінних народів, суперечить міжнародним стандартам у галузі прав людини.

⁶² Закон № 1616-IX «Про корінні народи України».

⁶³ Хоча Держави користуються певною свободою дій під час визначення корінних народів, відсутність власного державного утворення як критерій не міститься в міжнародних стандартах прав людини (див. E/CN.4/Sub.2/AC.4/1996/2, п. 69; E/CN.4/Sub.2/1986/7 і Додатки 1-4, цитовані в документі «Корінні народи і правозахисна система Організації Об'єднаних Націй, Виклад фактів №9/ Rev.2 (Видання Організації Об'єднаних Націй, 2013), стор. 2-3). Крім того, самовизначення має бути основним критерієм під час визначення корінних спільнот (див. Декларація Організації Об'єднаних Націй про права корінних народів, ст. 33; E/CN.4/Sub.2/1986/7/Add.4, п. 381; E/CN.4/2002/97, п. 100; Управління Верховного комісара ООН з прав людини, Декларація Організації Об'єднаних Націй про права корінних народів – Підручник для національних правозахисних інституцій, HR/PUB/13/2, пп. 6-7).

VII. Не залишати нікого осторонь – економічні та соціальні права

99. Протягом звітного періоду УВКПЛ продовжувало відстежувати здійснення соціальних та економічних прав окремими особами та групами, що перебувають в уразливому становищі, зокрема, бездомними особами, особами з інвалідністю, ромами та мешканцями сільських районів і територій, постраждалих від конфлікту.

A. Бездомні особи

100. УВКПЛ продовжує бути занепоєним через брак соціального житла і соціальних послуг для задоволення потреб бездомних осіб по всій країні. Тоді як УВКПЛ вітає відкриття нового притулку для бездомних осіб у Запоріжжі в лютому 2021 року, воно з жалем відмічає, що в п'яти областях України дотепер немає притулків або місць ночівлі, а притулок у Миколаєві приймає тільки чоловіків, як і раніше, що значно обмежує доступ бездомних жінок до житла, води та засобів гігієни (див. інфографіку).

Притулки, які доступні для бездомних людей у областях України

станом на липень 2021 року

101. Бездомні люди без документів, що посвідчують особу, мають обмежений доступ до медичних послуг за рахунок держави, що ще більше обмежує здійснення ними права на житло. У деяких притулках, відвіданих УВКПЛ, співробітники повідомили, що державні та комунальні лікарні не пропонували безоплатне рентгенівське обстеження на туберкульоз людям без документів, що посвідчують особу. Це змусило співробітників звертатися до громадянського суспільства і благодійних організацій по збір коштів на оплату цих послуг, оскільки таке обстеження необхідно для доступу до притулку.

102. Ще одним приводом для стурбованості є брак соціальної підтримки та житла для осіб з інвалідністю, виписаних із лікарень та закладів тривалого догляду, що наражає їх на ризик бездомності. УВКПЛ відстежувало випадок трьох чоловіків з інвалідністю, які 4 червня 2021 року були виписані з Одеського обласного медичного центру психіатричного здоров'я. Стверджується, що лікарняна машина привезла їх на цвинтар в Одесі без інвалідних візків, хоча вони мають порушення опорно-рухового апарату.

Хоча їх потім розмістили в комунальному притулку для бездомних осіб, він не має належного оснащення для проживання людей з інвалідністю та догляду за ними і може приймати їх тільки тимчасово.

В. Особи з інтелектуальними та психосоціальними формами інвалідності

«Наших підопічних рідко виписують. Зазвичай вони помирають тут».

— директор інтернату в Києві.

103. УВКПЛ проводило моніторинг ситуації, у якій перебувають особи з інтелектуальними і психосоціальними формами інвалідності в закладах тривалого догляду, та виявило, що деяким із них важко дістати доступ до медичних послуг поза межами закладів. У деяких випадках це було пов'язано зі свавільною вимогою лікарень про те, що медсестра закладу має супроводжувати бригаду швидкої допомоги, яка привозить пацієнтів до лікарні, що не завжди було можливим через брак персоналу.

104. УВКПЛ зазначило, що попри послаблення карантинних обмежень, пов'язаних з COVID-19, обмеження свободи пересування мешканців інтернатних закладів продовжило призводити до браку контактів із зовнішнім світом. У деяких закладах, відвіданих УВКПЛ, навіть повністю дієздатним мешканцям не дозволялося залишати заклад без супроводу персоналу чи родичів, а в інших закладах їм було потрібно отримувати дозвіл на вихід за межі закладу навіть на короткий час. УВКПЛ також виявило брак можливостей для праці мешканців цих закладів, навіть для повністю дієздатних. Хоча УВКПЛ вітає зусилля адміністрацій деяких закладів зі сприяння професійному навчанню мешканців, їх офіційне працевлаштування в закладах було рідкісним явищем. Офіційне працевлаштування поза межами закладів, які відвідало УВКПЛ, було ще більш рідким або взагалі відсутнє. Крім того, УВКПЛ стурбоване тим, що в деяких закладах мешканці залучалися до ручної праці без винагороди, а деякі піддавалися тому, що може вважатися примусовою працею. Зокрема, колишні мешканці інтернатного закладу в Харківській області стверджували, що адміністрація застосовувала жорстоке поводження і примусову працю.

105. УВКПЛ стурбоване ситуацією з правом на сексуальне та репродуктивне здоров'я жінок, які перебувають у цих закладах. Зокрема, у деяких закладах УВКПЛ отримала повідомлення, що адміністрація наполягала на тому, щоб мешканкам робили ін'єкції гормональних контрацептивів для запобігання вагітності. Одна з мешканок розповіла УВКПЛ, що їй не надали інформацію про ці препарати, а після ін'єкцій вона почувалася зле.

106. Крім того, брак соціальних послуг у громаді та соціального житла для осіб з інтелектуальними і психосоціальними формами інвалідності призвів до високого рівня інституціоналізації.⁶⁴ Мешканець інтернатного закладу, відвіданого УВКПЛ, поскаржився, що навіть попри його повну дієздатність він позбавлений можливості жити і працювати за межами закладу через брак соціального житла для людей з інвалідністю.⁶⁵

С. Доступ до житлових субсидій

107. УВКПЛ стурбоване негативним впливом змін до законодавства, які були прийняті у квітні 2021 року та зробили жорсткішими критерії для отримання житлових субсидій, які надаються для відшкодування витрат на оплату житлово-комунальних

⁶⁴ Див. *Доповідь УВКПЛ щодо ситуації з правами людини в Україні, 1 серпня 2020 року – 31 січня 2021 року*, п. 97 <https://www.ohchr.org/Documents/Countries/UA/31stReportUkraine-ukr.pdf>.

Згідно з інформацією, наданою Міністерством соціальної політики, 947 осіб з інвалідністю та осіб літнього віку проживають в установах підтриманого проживання, яких налічується 28 по всій країні; 66 осіб з інвалідністю та осіб літнього віку отримують послуги денного догляду у восьми установах. В 2021 році, 38944 особи проживали в інтернатних закладах.

⁶⁵ Інтерв'ю УВКПЛ, 6 липня 2021 року.

послуг. Зокрема, новим законодавством не охоплюються домогосподарства, члени яких не мають доходу і не можуть зареєструватися як безробітні, часто через постійне виключення з офіційного ринку праці, які не отримують мінімальну зарплату, щоб робити внески в систему соціального страхування, або які працюють неофіційно, але втім не можуть дозволити собі житлово-комунальні послуги через низьку заробітну плату. Це несумірно сильно вплинуло на осіб і групи, які перебувають у вразливому становищі, як-от роми, мешканці сільських районів і територій, постраждалих від конфлікту, особи з інвалідністю, зокрема, на жінок у цих групах.

108. Самотня ромська матір з інвалідністю з постраждалої від конфлікту Донецької області повідомила УВКПЛ, що через відсутність офіційного працевлаштування їй було відмовлено в наданні субсидії, без якої вона змушена обмежувати витрати на харчування, одяг і шкільне приладдя для своїх двох дітей, оскільки більшість грошей вона витрачає на комунальні послуги та ліки.⁶⁶ Інша ромка, яка має сина з інвалідністю, повідомила УВКПЛ, що не змогла подати заяву на отримання житлової субсидії, оскільки не була офіційно зареєстрована в будинку, в якому мешкала. Як наслідок, більшу частину щомісячної пенсії в 2500 гривень вона витрачає на оплату комунальних послуг, що значно обмежує витрати на їжу та ліки.

D. Справедливі та сприятливі умови праці

109. УВКПЛ отримало повідомлення про заборгованість із виплати заробітної плати на підприємствах, розташованих на території, яка контролюється «Луганською народною республікою», зокрема, на Алчевському металургійному комбінаті – одному з найбільших роботодавців у регіоні, що призвело до страйків працівників. УВКПЛ стурбоване тим, що нестача доходів негативно позначається на праві на достатній життєвий рівень мешканців території, постраждалої від конфлікту, який і без того вже зазнав соціально-економічних наслідків від кризи, пов'язаної з COVID-19.

VIII. Права людини в Автономній республіці Крим та місті Севастополі (Україна), тимчасово окупованих Російською Федерацією

«Сказати російській владі, що мене катувала російська влада – це як сказати собаці, що вона кусається».

–затриманий із Криму, якого катували співробітники ФСБ, у відповідь на питання, чи він скаржився органам влади.

A. Свобода мирних зібрань

110. Російська Федерація продовжувала застосовувати вимогу щодо отримання попереднього дозволу на проведення будь-яких публічних зібрань у Криму.⁶⁷ 23 січня 2021 року люди зібралися в Сімферополі та Севастополі без дозволу після закликів до протестів проти уряду з боку прихильників затриманого російського опозиційного політика Олексія Навального. Побоюючись переслідування за несанкціоноване зібрання, учасники утрималися від висловлення політичних вимог або демонстрації транспарантів і просто мирно зібралися. УВКПЛ задокументувало арешти під час протестів і в наступні тижні. Один чоловік був заарештований на зібранні, оштрафований на 5000 російських рублів (приблизно 68 доларів США) і ще двічі затриманий на вулиці в наступні тижні разом зі своєю дружиною для допиту в поліції. Перед черговим зібранням опозиції в квітні 2021 року суд визнав дружину винною в розповсюдженні екстремістських матеріалів і призначив покарання у виді арешту строком на п'ять діб, за повідомленнями, за реп-відео, розміщене на її сторінці в соціальних мережах у 2014 році. Опозиційні активісти вважають цей арешт і вирок формою залякування, щоб відмовити людей від участі в подальших зборах. УВКПЛ

⁶⁶ Інтерв'ю УВКПЛ, 27 травня 2021 року.

⁶⁷ Комітет ООН з прав людини зазначив, що необхідність звертатися до органів влади по дозвіл на проведення зібрання «руйнує саму концепцію мирних зібрань як основного права». Див. ССРР/С/ГС/37, п. 70.

зафіксувало судові переслідування 46 осіб (36 чоловіків та 10 жінок) за участь у двох акціях протесту. Санкції включали штрафи, виправні роботи і арешти на строк до семи діб.

111. УВКПЛ зафіксувало нові випадки переслідування за участь в одиночних пікетах.⁶⁸ 21 травня 2021 року суд у Криму визнав трьох кримських татарок винними в участі в несанкціонованих публічних зібраннях. Вони проводили одиночні пікети на підтримку синів, які переслідуються в судовому порядку у справі «Хізб ут-Тахрір». Один пікет був перерваний поліцією, яка наказала жінці пройти до поліцейського відділу. Хоча кожна жінка проводила пікет у різний час і в різному місці, суд вирішив, що це було одне публічне зібрання, що проводилося під виглядом одиночних пікетів. Суд оштрафував одну жінку на 5000 російських рублів (приблизно 68 доларів США), а двох інших – на 10000 російських рублів (приблизно 136 доларів США) кожна – за відсутність дозволу на проведення зібрання. Поліція склала протоколи за ці правопорушення без повідомлення обвинувачених чи їхніх адвокатів. Як наслідок, жінки вперше дізналися про висунуті їм обвинувачення, коли їх викликали на судові засідання.

112. Правоохоронні органи продовжували робити попередження перед пам'ятними датами кримських татар. УВКПЛ задокументувало, що напередодні Дня кримськотатарського прапору 26 червня 2021 року, під час якого зазвичай проводяться пам'ятні зібрання, поліція і прокуратура відправили письмові попередження щонайменше п'яти кримським татарам (чотирьом чоловікам і одній жінці). Ці попередження містили стандартний перелік адміністративних і кримінальних санкцій і застерігали одержувачів від організації розпливчасто визначених «екстремістських зібрань, спрямованих на дестабілізацію ситуації». Один чоловік був також запрошений на «бесіду» у відділ поліції, де його попросили написати особисте зобов'язання не брати участь і не організувати жодних публічних зібрань 26 червня.

В. Право на свободу та особисту недоторканність

113. Упродовж звітнього періоду УВКПЛ зафіксувало три випадки катування і жорстокого поводження з громадянами України в Криму (двоє чоловіків і одна жінка). В одному показовому випадку 10 березня 2021 року співробітники ФСБ затримали журналіста Владислава Єсипенка за підозрою в незаконному володінні вибухівкою. Після затримання співробітники ФСБ протягом декількох годин катували жертву, щоб примусити його зізнатися у співпраці з українськими спецслужбами.⁶⁹ Попри те, що жертва впізнала ймовірних порушників, Слідчий комітет Російської Федерації відмовився розпочати офіційне розслідування за фактом катування. Хоча відмову було скасовано прокуратурою, станом на 31 липня 2021 року розслідування так і не було розпочато.

114. Олексій Чирній, колишній викладач вишу і широко відомий ув'язнений із Криму, був звільнений 7 травня 2021 року після відбуття семирічного строку ув'язнення. ФСБ заарештувала і катувала пана Чирнія в травні 2014 року і обвинуватила його в належності до ймовірного «терористичного осередку», координованого Олегом Сенцовим.⁷⁰ Після його арешту в приміщенні ФСБ у Сімферополі люди в масках наділи йому на голову протигаз і перекрили дихальні отвори. Вони також били його, потім душили, надівши на голову поліетиленовий пакет, і позбавляли сну. Катування змусили жертву «зізнатися» і вказати інших осіб як членів «терористичного осередку». Приблизно через два тижні після арешту⁷¹ його було депортовано в Російську Федерацію для участі в судовому розгляді та відбування покарання. Протягом семи років ув'язнення пана Чирнія тримали в численних виправних колоніях по всій Росії за тисячі кілометрів

⁶⁸ За законодавством Російської Федерації, для одиночних пікетів не потрібен попередній дозвіл.

⁶⁹ Додаткову інформацію про катування потерпілого див. у ММПЛІУ, *Огляд ситуації у сфері прав людини в Україні, 1 лютого – 30 квітня 2021 року*, стор. 6
https://www.ohchr.org/Documents/Countries/UA/HRMMU_Update02_2021-05-01_UA.pdf.

⁷⁰ Більш детальну інформацію про справу Олега Сенцова див. у *Доповіді УВКПЛ щодо ситуації з правами людини в Україні, 16 серпня – 15 листопада 2019 року*, п.99
https://www.ohchr.org/Documents/Countries/UA/28thReportUkraine_UA.pdf.

⁷¹ Депортація захищеної особи за межі окупованої території є порушенням Женевської Конвенції (IV), ст. 49.

від Криму, зокрема, на Тихоокеанському узбережжі Росії⁷² і часто в карцерах із гіршими умовами, ніж у решті колонії.⁷³ Після звільнення йому безстроково заборонили виїзд до Російської Федерації, фактично позбавивши права на в'їзд до Криму, де дотепер живе його родина, що вплинуло на його право на сімейне життя.⁷⁴

С. Відправлення правосуддя і право на справедливий судовий розгляд

115. 1 червня 2021 року за наслідками судового провадження за відсутності підсудного (*in absentia*) суд у Криму засудив⁷⁵ голову Меджлісу Рефата Чубарова, який зараз проживає на материковій Україні, до шести років позбавлення волі за організацію «масових заворушень» під час мітингу перед Верховною Радою Автономної Республіки Крим 26 лютого 2014 року.⁷⁶

116. З порушенням принципу законності та міжнародного гуманітарного права, органи влади Російської Федерації переслідували пана Чубарова ретроактивно за дії, які передували запровадженню на півострові правової бази Російської Федерації.⁷⁷ Пан Чубаров скаржився на те, що його ані належно не повідомляли про дату і місце судового розгляду, ані не викликали до суду.⁷⁸ Справедливість судового розгляду обвинуваченого була ще більше підірвана свавільним відводом його приватного адвоката, що може дорівнювати порушенню права мати обраним самим ним захисника.

117. Упродовж звітнього періоду УВКПЛ зафіксувало ще три випадки переслідування *in absentia* кримськотатарських чоловіків, які проживають на материковій Україні і вважаються противниками окупаційної влади в Криму, за обставин, що спричиняють серйозну стурбованість щодо права обвинувачених на справедливий судовий розгляд.⁷⁹ В одному судовому провадженні за відсутності підсудного (*in absentia*), підсудний – колишній голова Меджлісу і видатний лідер кримськотатарського народу Мустафа Джемільєв – не зміг бути присутнім, оскільки російська влада заборонила йому в'їзд до Криму до 2034 року.⁸⁰

-
- ⁷² У правилі 59 Мінімальних стандартних правил поводження з в'язнями (Правила Нельсона Мандели) зазначається, що «в'язнів необхідно розміщати, по змозі, у в'язницях, розташованих поблизу їхніх домів або місць соціальної реабілітації».
- ⁷³ Пан Чирний стверджує, що його приблизно тридцять разів поміщали в карцер на підставі свавільного застосування правил поведінки за такі порушення, як «сон у невстановлені години», «відсутність в своєму ліжку», а також за загальні порушення, як-от «груба поведінка» і «перешкоджання обшуку». За записами пенітенціарних установ, проаналізованими УВКПЛ, він був позначений як «закоренілий злочинець» і провів не менше одного року і двох місяців у карцерах різних типів.
- ⁷⁴ Ця відмова у в'їзді в Крим порушує статтю 12 Міжнародного пакту про громадянські і політичні права, яка гарантує право на вільне пересування і свободу вибору місця проживання в межах території держави. Оскільки йдеться про мешканця окупованої території, це є також порушенням Женевської Конвенції (IV), ст. 49.
- ⁷⁵ У тому саме вирокі пан Чубаров був визнаний винним за двома пунктами обвинувачення у «публічних закликах до порушення територіальної цілісності Російської Федерації». Він був звільнений від кримінальної відповідальності за цими обвинуваченнями у зв'язку з декриміналізацією цього злочину в разі його вчинення вперше.
- ⁷⁶ Під час мітингу зіткнулися проукраїнські та проросійські протестувальники, що призвело до тисняви та загибелі двох проросійських демонстрантів.
- ⁷⁷ Відповідно до IV Женевської конвенції (стаття 70), окупаційна держава не має права здійснювати арешт, переслідування або висувати обвинувачення проти осіб, що перебувають під захистом, за вчинки, скоєні ними до початку окупації, за винятком випадків порушення законів або звичаїв війни.
- ⁷⁸ Згідно з міжнародним правом прав людини, особа, яка була засуджена у рамках спеціального судового провадження за відсутності обвинуваченого, повинна мати змогу одержати від суду нове рішення по суті обвинувачення, якщо не встановлено, що обвинувачений відмовився від свого права на явку або мав намір уникнути суду. Див. Європейський суд з прав людини, *Сейдовіч проти Італії*, Рішення (Велика палата), 1 березня 2006 року, п. 82.
- ⁷⁹ Загалом, три з чотирьох задокументованих справ призвели до ув'язнення, а четверта справа знаходиться на розгляді суду.
- ⁸⁰ Його обвинувачують у намаганні «незаконно перетнути російський кордон» за спробу в'їхати у Крим у травні 2014 року, а також у «недбалому зберіганні вогнепальної зброї» і

D. Доступ до державних послуг на материковій частині України

118. УВКПЛ вітає скасування Верховною Радою України статусу платника податків-нерезидента для вихідців із Криму.⁸¹ Цей статус негативно впливав на осіб, зареєстрованих у Криму, і створював перешкоди для доступу до банківських послуг на материковій частині України.⁸²

IX. Технічне співробітництво та розбудова спроможностей

119. Упродовж звітного періоду УВКПЛ надавало технічну допомогу, що полягала у публікації однієї тематичної доповіді, двох інформаційних довідок і трьох записок з оновленими даними про жертви серед цивільного населення, які містили цільові рекомендації стосовно, зокрема, свавільних затримань, катування і жорстокого поводження в контексті збройного конфлікту на сході України,⁸³ економічних і соціальних прав⁸⁴ та насильницьких зникнень у Криму.⁸⁵ УВКПЛ також зробило значний внесок у підготовку документу стосовно політики ООН щодо посилення соціального захисту в Україні,⁸⁶ яка була представлена Верховним комісаром ООН з прав людини в межах серії діалогів УВКПЛ у пам'ять про Ернана Санта-Круса.

120. Аналітичні документи також були підготовлені УВКПЛ спільно з іншими агентствами ООН і передані органам влади від імені Команди ООН у країні для надання рекомендацій щодо узгодження національного законодавства з міжнародними стандартами, зокрема, щодо трьох законопроектів (про права меншин, про військовополонених та інтернованих і про правосуддя перехідного періоду). УВКПЛ також надало органам влади та представникам міжнародної спільноти аналітичну записку з аналізом рішення про санкції від 2 лютого 2021 року, яке призвело до закриття трьох телевізійних каналів.⁸⁷ УВКПЛ також надало підтримку Команді ООН у країні в реалізації політики ООН в галузі належної обачності щодо прав людини для допомоги силам безпеки, що не відносяться до ООН.

121. УВКПЛ також надало підтримку державним органам у розробці Національної стратегії у сфері прав людини⁸⁸ і Плану дій на 2021-2023 роки, а також представляє Команду ООН у країні в міжвідомчій робочій групі, створеній для оцінки виконання Стратегії.

122. УВКПЛ поширювало інформацію про міжнародні правові стандарти в галузі прав людини серед відповідних зацікавлених сторін. Приміром, УВКПЛ переклало на

«незаконному володінні боєприпасами» у зв'язку з інцидентом із вогнепальною зброєю у травні 2013 року.

⁸¹ Україна, Проект закону 5502-д (1 липня 2021 року), станом на 31 липня 2021 року очікує підпису Президента, http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=72323.

⁸² Про дискримінацію в сфері банкінгу див. *Доповідь УВКПЛ щодо ситуації з правами людини в Україні, від 16 листопада 2017 року до 15 лютого 2018 року*, п.130, https://www.ohchr.org/Documents/Countries/UA/ReportUkraine16Nov2018-15Feb2019_Ukrainian.pdf.

⁸³ УВКПЛ, *Свавільні затримання, катування і жорстоке поводження в контексті збройного конфлікту на сході України з 2014 по 2021 рік*, https://www.ohchr.org/Documents/Countries/UA/UkraineArbDetTorture_UA.pdf.

⁸⁴ ММПЛУ, *Інформаційна записка щодо впливу пандемії COVID-19 на права працівників охорони здоров'я в Україні*, <https://ukraine.un.org/en/124052-briefing-note-impact-covid-19pandemic-healthcare-workers-ukraine>.

⁸⁵ ММПЛУ, *Насильницькі зникнення в автономній республіці Крим та місті Севастополь, Україна, тимчасово окупованих Російською Федерацією* <https://ukraine.un.org/index.php/en/123652-enforced-disappearances-autonomous-republic-crimea-and-city-sevastopol-ukraine-temporarily>.

⁸⁶ Доступно за адресою: <https://ukraine.un.org/en/124888-un-policy-paper-social-protection-ukraine>.

⁸⁷ Див. вище у п. 84.

⁸⁸ 24 березня 2021 року Президент підписав Указ № 119/2021, яким затвердив Національну стратегію у сфері прав людини. 23 червня 2021 року (опубліковано 13 липня 2021 року) було ухвалено новий План дій щодо реалізації Національної стратегії у сфері прав людини на 2021-2023 роки.

українську мову Зауваження загального порядку 1 (Стаття 12: Рівність перед законом) Комітету з прав людей з інвалідністю і направило його національним зацікавленим сторонам, в тому числі Робочій групі щодо рекодифікації (оновлення) цивільного законодавства України, Верховному Суду і Міністерству соціальної політики України. УВКПЛ організувало сім вебінарів для ознайомлення з міжнародним досвідом, наприклад, щодо підрахунку бездомних осіб, права на рівне визнання перед законом, оцінки виконання рекомендацій незалежного експерта із питання про захист від насильства і дискримінації за ознакою сексуальної орієнтації та гендерної ідентичності після його візиту в Україну в 2019 році.

123. УВКПЛ провело два онлайн-тренінги з розбудови спроможностей, зокрема, один із моніторингу мови ворожнечі для 31 регіонального представника Секретаріату Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини й один із взаємодії зі Спеціальними процедурами Ради ООН з прав людини для 12 адвокатів (8 чоловіків, 4 жінки), які працюють у Криму. УВКПЛ також провело інформаційну нараду для семи чоловіків-військових юристів із питань захисту цивільних осіб у збройному конфлікті та конкретних проблем у галузі прав людини у зв'язку з веденням бойових дій українськими збройними силами.

124. УВКПЛ опублікувало дві авторські колонки і 98 повідомлень у соціальних мережах, а також було згадане у понад 650 статтях ЗМІ.

Х. Висновки та рекомендації

125. Україна святкує 30-річчя незалежності, що дає нагоду оцінити ситуацію з правами людини в країні і поновити зусилля з розв'язання проблем, які загрожують перешкодити повному здійсненню прав і свобод і загальмувати роботу з ефективного відновлення. Уряд повинен діяти зараз, щоб зупинити активізацію бойових дій на сході України й знизити можливі подальші наслідки для життя цивільного населення, майна і соціально-економічного добробуту.

126. Пандемія COVID-19 триває та ставить серйозні виклики, тому подальше послаблення обмежень на пересування через лінію зіткнення могло б покращити доступ до найважливіших послуг і сімейного життя для населення з обох боків.

127. Вільне вираження думок, зокрема, в Інтернеті, і громадянський простір повинні бути краще захищені на всій території України, щоб журналісти, активісти та члени громадянського суспільства могли виконувати свою роботу, в тому числі щодо просування і захисту прав людини, не побоюючись погроз або насильства. Зокрема, залякування осіб, які висловлюють непопулярні думки, наприклад, тих, хто публічно критикує закон «Про забезпечення функціонування української мови як державної», або осіб, які сприймаються як такі, що підтримують «проросійські» погляди, мають невідкладно й адекватно припинитися правоохоронними органами.

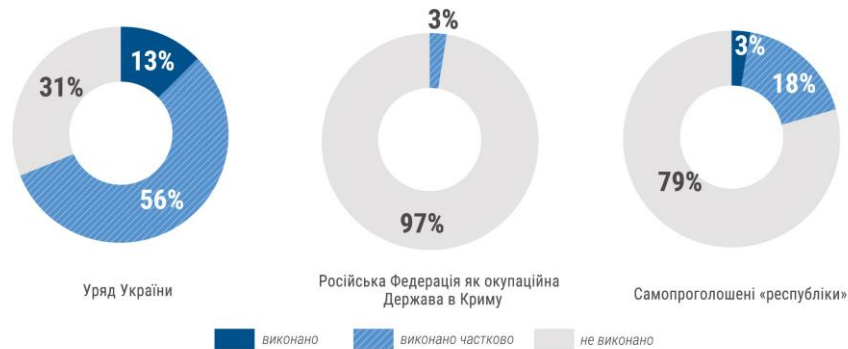
128. З огляду на наявні вразливості населення, унаочнені кризою, що пов'язана з COVID-19, Уряд, інші носії зобов'язань і партнери повинні надавати підтримку з урахуванням гендерно чутливого підходу групам, які ризикують залишитися осторонь, зокрема, бездомним людям, особам з інвалідністю, включно з особами з інтелектуальними та психосоціальними формами інвалідності, і малозабезпеченим сім'ям, які потребують житлових субсидій. Ці зусилля повинні забезпечуватися належним фінансуванням із національних і міжнародних джерел.

129. На території, яка контролюється самопроголошеними «республіками», негайно потрібно припинити тяжкі порушення прав людини, зокрема, свавільні затримання, катування й жорстоке поводження. Для реагування на гендерно зумовлене насильство повинні бути запропоновані послуги, а репресії проти тих, хто висловлює критичні або незалежні погляди, повинні бути припинені.

130. У Криму триваючі порушення міжнародного гуманітарного права та міжнародного права прав людини, які вчиняє окупаційна держава, повинні бути визнані й усунені, а також потрібно вжити конкретних кроків для захисту права на свободу мирних зібрань, права не бути підданим катуванню чи жорстокому поводженню, права на справедливий судовий розгляд.

131. УВКПЛ провело оцінку виконання 344 вимірних рекомендацій, які воно надало у своїх попередніх 31 періодичній та восьми тематичних доповідях. Ця оцінка показала, що Уряд України повністю виконав 13% рекомендацій УВКПЛ, частково виконав 56%, і не виконав 31%; Російська Федерація не виконала повністю жодної рекомендації УВКПЛ, частково виконала 3%, і не виконала 97% рекомендацій; самопроголошені «республіки» повністю виконали 3% рекомендацій УВКПЛ, частково виконали 18% і не виконали 79% рекомендацій. Цими рекомендаціями УВКПЛ прагне запропонувати конкретні, практичні й дієві кроки, вживання яких могло б суттєво поліпшити ситуацію з правами людини для населення України.

СТАТУС ВИКОНАННЯ РЕКОМЕНДАЦІЙ УВКПЛ ЗА НОСІЯМИ ОBOB'ЯЗКІВ

Дата створення: 23 серпня 2021 року Джерело: УВКПЛ ММПЛУ Контакти: hrmu@ohchr.org

132. УВКПЛ закликає виконати нижченаведені рекомендації з огляду на висновки за поточний звітний період:

133. Органам державної влади України:

- a) Продовжити покращувати якість послуг для бездомних осіб з урахуванням гендерно чутливого підходу, включно з розширенням кількості комунальних притулків по всій країні і забезпеченням можливості швидкого відновлення документів, що посвідчують особу;
- b) Активізувати зусилля з деінституціоналізації та розширення доступу осіб з інтелектуальними та психосоціальними формами інвалідності до соціального житла та закладів підтриманого проживання, а також до низки послуг із допомоги вдома, підтримки проживання та інших послуг, що надаються у громадах;
- c) Забезпечити доступ усім членам суспільства до доступного й достатнього житла, включно з необхідними комунальними послугами, а також придатного для проживання житла без дискримінації за допомогою кращого виявлення груп, які перебувають у вразливому становищі, і ефективних механізмів соціального захисту осіб, які потребують допомоги.

Президенту України:

- d) Підписати Закон № 1164-IX «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо імплементації норм міжнародного кримінального та гуманітарного права».

Верховній Раді України та Кабінету Міністрів України:

- e) Утворити комплексний механізм компенсації, що охоплює все майно, знищене чи пошкоджене внаслідок конфлікту, починаючи з прийняття законопроектів № 5177 або 5177-1 про захист майнових прав цивільних осіб;
- f) Визначити пріоритетом прийняття проекту закону № 2083-д, який забезпечує доступ усіх людей до пенсій, включно з тими, хто живе на території, яка контролюється самопроголошеними «республіками», та ВПО;

- g) Внести зміни до Постанови № 767, що врегульовує виплату компенсації за житло, зруйноване внаслідок бойових дій, спростити процедуру і забезпечити, щоб відсутність документів, які посвідчують право власності, не перешкоджало доступу до компенсацій;
- h) Забезпечити повну відповідність міжнародним стандартам під час розробки політики правосуддя перехідного періоду;
- i) Розв'язати ситуацію навколо конституційної кризи у повній відповідності до конституційних і кримінально-процесуальних норм, міжнародних норм і стандартів незалежності судової влади, а також відповідно до рекомендацій Венеціанської комісії;
- j) Забезпечити проведення консультацій із представниками корінних народів у питаннях, що впливають на їхні права і свободи;
- k) Без зволікань і в тісних консультаціях, з дотриманням гендерного балансу представництва національних меншин, розробити законопроект про захист національних меншин з особливим акцентом на їхніх мовних правах;
- l) Внести зміни в національне законодавство та визначити злочини на ґрунті ненависті до ЛГБТІ-осіб через визначення сексуальної орієнтації та гендерної ідентичності як ознак у частинах 1 та 2 статті 161 Кримінального кодексу України, а також в якості кваліфікуючих ознак інших правопорушень та загальних обставин, що обтяжують покарання, які визначені у пункті 3 частини 1 статті 67;
- m) Ухвалити план дій на додаток до Стратегії сприяння реалізації прав і можливостей осіб, які належать до ромської національної меншини, схваленої 28 липня 2021 року, і забезпечити належне фінансування для його впровадження.

Державній прикордонній службі України:

- n) Поліпшити умови в міждержавному пункті пропуску «Мілове», щоб полегшити для громадян перетин кордону в напрямку території, яка контролюється Урядом.

Державним і місцевим органам влади:

- o) Забезпечити доступ до базових послуг, зокрема, транспорту, швидкої медичної допомоги, соціального захисту, чистої води й електропостачання, цивільним особам, які проживають у населених пунктах уздовж лінії зіткнення;
- p) Невідкладно і публічно засуджувати всі випадки мови ворожнечі, підбурювання до насильства та дискримінації стосовно будь-якої групи, виражені онлайн та офлайн;
- q) Публічно засуджувати все насильницькі напади, погрози й залякування проти правозахисників, у тому числі захисників прав жінок, активістів антикорупційного та екологічного рухів, журналістів, медіафахівців і блогерів;
- r) Утворити мережу кваліфікованих контактних осіб, відповідальних за координацію боротьби зі злочинами на ґрунті ненависті в Національній поліції України та Офісі Генерального прокурора України для активізації розслідувань злочинів на ґрунті ненависті та нагляду за ними.

Офісу Генерального прокурора, Державному бюро розслідувань та іншим правоохоронним органам, слідчим органам і судам:

- s) Забезпечити повне дотримання всіх без винятку правових гарантій для осіб, позбавлених волі;
- t) Забезпечити здійснення спеціального судового провадження за відсутності обвинувачених відповідно до гарантій права бути

судженим у своїй присутності, передбаченими міжнародним правом прав людини;

- u) Забезпечити своєчасне, ефективне розслідування всіх тверджень про порушення прав людини з боку військовослужбовців і співробітників правоохоронних органів, зокрема, катування і жорстоке поводження; забезпечити належне кримінальне переслідування ймовірних правопорушників, включно з особами, які обіймають керівні посади;
- v) Припинити практику широкого тлумачення виняткової процедури затримання (*in flagrante*), визначеної в національному законодавстві, для виправдання свавільних і незаконних арештів і затримань осіб, які вважаються членами або іншим чином пов'язані з озброєними групами;
- w) Невідкладно й ефективно розслідувати всі випадки насильницьких злочинів, зокрема, злочинів на ґрунті ненависті, погроз і підбурювання до насильства, приділяючи особливу увагу тим, що вчинені членами, учасниками чи прихильниками груп, що пропагують насильство, і забезпечити притягнення до відповідальності всіх порушників, включно з підбурювачами, планувальниками й організаторами нападів через справедливий судовий розгляд без невинуватених затримок.

Командуванню Операції об'єднаних сил:

- x) Ужити всіх необхідних заходів для захисту цивільних осіб, запобігання та мінімізації збитків для їхнього житла, землі й майна.

134. Усім сторонам, які беруть участь у бойових діях у Донецькій та Луганській областях, зокрема, Операції об'єднаних сил України і озброєним групам самопроголошеної «Донецької народної республіки» та самопроголошеної «Луганської народної республіки»:

- a) Неухильно здійснювати заходи з посилення режиму припинення вогню, погодженого Тристоронньою контактною групою в Мінську, який було запроваджено з півночі 27 липня 2020;
- b) Забезпечити здійснення діяльності з розмінування відповідно до міжнародного права, включно з Конвенцією про заборону протипіхотних мін від 1997 року і Протоколом V Конвенції про конкретні види звичайної зброї від 2003 року.

135. Самопроголошеній «Донецькій народній республіці» та самопроголошеній «Луганській народній республіці»:

- c) Уникати свавільного втручання у майнові права цивільних осіб, включно з експропріацією їхнього майна;
- d) Повністю відкрити всі контрольні пункти в'їзду-виїзду без зайвих обмежень разом із зрозумілими заходами щодо зменшення поширення COVID-19;
- e) Забезпечити безперешкодний, конфіденційний доступ УВКПЛ та іншим незалежним міжнародним спостерігачам до всіх осіб, взятих під варту, і місць обмеження свободи;
- f) Припинити практику свавільного тримання під вартою без зв'язків із зовнішнім світом, зокрема, практику «адміністративного арешту» і «превентивного затримання»;
- g) Гуманно ставитися до всіх осіб, позбавлених свободи, зокрема, до тих, хто перебуває під вартою у зв'язку з конфліктом, і забезпечити умови тримання під вартою, що відповідають міжнародним нормам і стандартам; невідкладно надавати інформацію про місце перебування всіх осіб, взятих під варту, їхнім родинам і адвокатам;

- h) Забезпечити жертвам домашнього насильства доступ до послуг, включно з медичною та психосоціальною допомогою, притулків і соціально-економічної підтримки, зокрема, утримуючись від утворення перешкод для постачальників таких послуг.**

136. Міжнародній спільноті, зокрема, Уряду Російської Федерації:

- i) Використовувати всі наявні канали для здійснення впливу на самопроголошені «республіки» з метою забезпечити дотримання ними міжнародного права прав людини та міжнародного гуманітарного права, зокрема, виконання ними рекомендацій, наведених у пп. 134 і 135 вище.**

137. У контексті Автономної Республіки Крим та міста Севастополя, Україна, тимчасово окупованих Російською Федерацією, – Уряду Російської Федерації:

- a) Виконувати обов'язки як носій зобов'язань у Криму за міжнародним правом у галузі прав людини та дотримуватися зобов'язань як окупаційна держава відповідно до міжнародного гуманітарного права;**
- b) Забезпечити повний і безперешкодний доступ до Криму міжнародних моніторингових місій з прав людини та неурядових правозахисних організацій відповідно до резолюцій Генеральної Асамблеї ООН 71/205, 72/190, 73/263, 74/168 і 75/192;**
- c) Забезпечити проведення судових проваджень за відсутності підсудних у повній відповідності до міжнародних стандартів прав людини та утримуватися від ретроактивного переслідування громадян України за дії чи думки, вчинені чи висловлені до початку окупації;**
- d) Скасувати вимогу про отримання попереднього дозволу на проведення мирних зібрань і утримуватися від винесення попереджень, висловлення погроз чи іншого залякування потенційних учасників таких зібрань;**
- e) Утриматися від переслідування осіб за участь у мирних зібраннях, незалежно від політичних чи інших поглядів, які вони висловлюють;**
- f) Повною мірою дотримуватися абсолютної заборони катування і забезпечити незалежне, неупереджене та ефективне розслідування всіх тверджень про катування чи жорстоке поводження;**
- g) Утримуватися від депортації осіб, узятих під варту, до Російської Федерації для відбування покарання у виді позбавлення волі та повернути всіх депортованих в Крим; і**
- h) Припинити практику свавільного поміщення ув'язнених до карцерів.**